

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานกรณีศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เลือกกรณีศึกษาจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 2 แห่งในจังหวัดหนึ่งของภาคอีสาน ซึ่งผู้วิจัยใช้นามสมมุติแทนชื่อจริงของโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งว่าโรงเรียนบ้านห้วยวังและโรงเรียนบ้านต้นโพธิ์ รวมทั้งชื่อบุคคลและสถานที่ต่างๆ ผู้วิจัยใช้นามสมมุติทั้งหมด

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อพื้นฐานชุมชนบ้านห้วยวังและชุมชนบ้านต้นโพธิ์ เกี่ยวกับสภาพ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน วิถีชีวิตและการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลในชนบทอีสาน และสภาพการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนก่อนทดลองใช้โปรแกรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านของครูและผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลตามวิถีชีวิตชนบทอีสาน ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในแต่ละชุมชนและภาพรวมของทั้งสองชุมชน ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

โรงเรียนบ้านห้วยวัง

โรงเรียนบ้านห้วยวัง ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2458 โดยมีพระภิกษุทอง เจ้าอธิการ วัดบ้านห้วยวัง เป็นครูใหญ่คนแรกโดยใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เล่าเรียน จนถึงปี พ.ศ.2460 นายสังกา กับนายปลัด ไบ ราษฎรบ้านห้วยวังมีความยินดีสร้างโรงเรียนให้ เป็นเอกเทศนอกวัด โดยสร้างคล้ายศาลาวัด ขึ้นเดียวพื้นกระดาน หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก และใช้เป็นสถานที่เล่าเรียนจนถึงปี พ.ศ. 2475 จึงย้ายกลับไปสอนที่ศาลาโรงเรียนวัดบ้านห้วยวังอีกครั้งเพราะหลังคาชำรุด

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านห้วยวังตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านโหมง ตำบลห้วยวัง กิ่งอำเภอห้วยวัง มีเนื้อที่ 22 ไร่ 3 งาน 23 ตารางวา มีนายสุระ อายุ 54 ปี วุฒิทางการศึกษา คือ ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาประถมศึกษา เป็นอาจารย์ใหญ่ นายสุระ มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่อำเภอเมือง บรรจรับราชการครูครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านห้วยวัง และภายหลังได้สมรสกับคนในชุมชน จึงเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในชุมชนบ้านห้วยวังตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ที่โรงเรียนใกล้เคียงและย้ายกลับมาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านห้วยวังเมื่อปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน

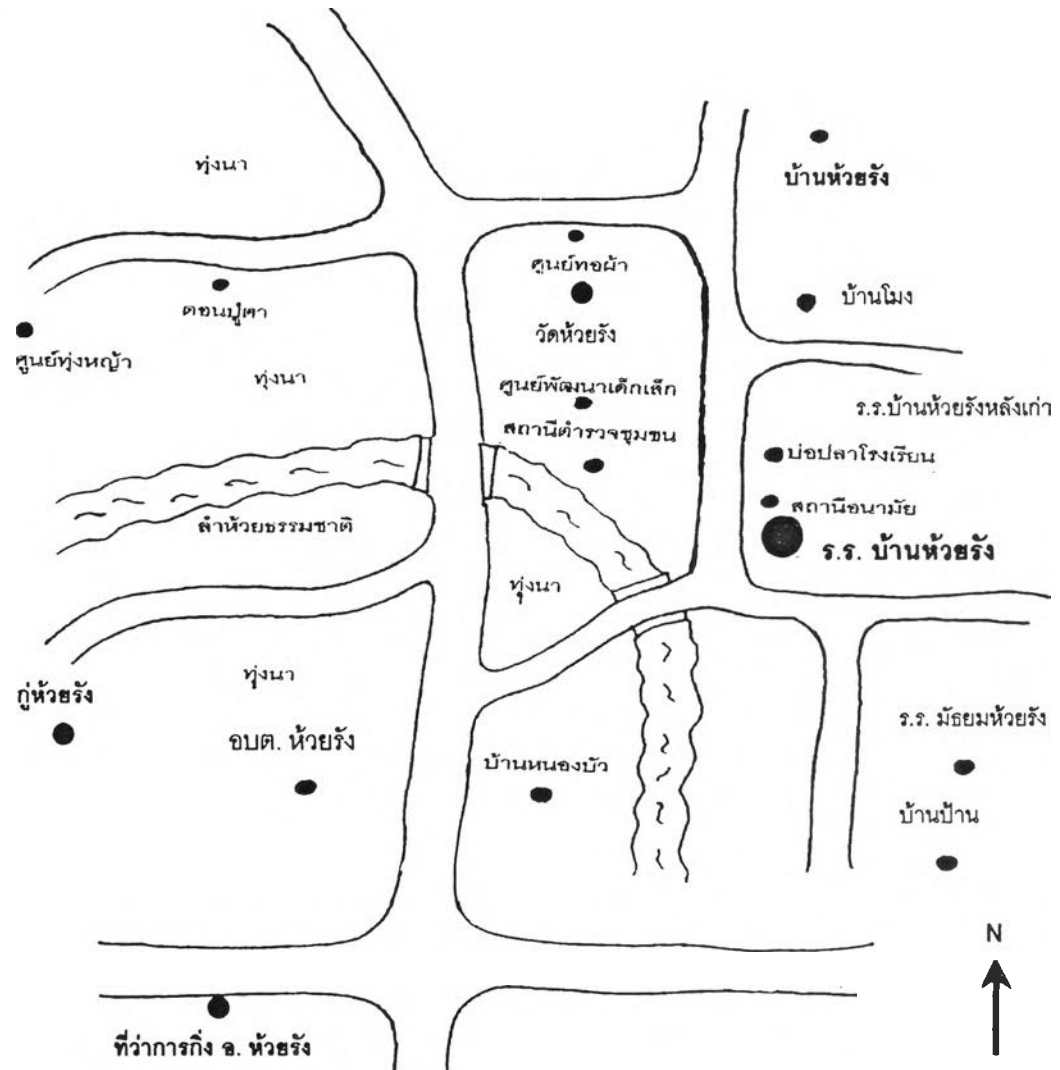
ปัจจุบันโรงเรียนบ้านห้วยวังมีอาคารเรียน 3 หลัง 18 ห้องเรียน ห้องพิเศษ 4 ห้อง คือ ห้องพัสดุ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องจริยศึกษา อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง โรงอาหาร 1 หลัง ส้วม 2 หลัง บ้านพัสดุ 1 หลัง สนามเด็กเล่นสนามฟุตบอล สนามบาสเกตบอล อย่างละ 1 ที่ มีครู 13 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 9 คน นักการภารโรง 1 คน ในจำนวนบุคลากร ทั้งหมด 14 คน เป็นคน ที่มีภูมิลำเนาโดยกำเนิดในชุมชน 11 คน และอีก 2 คน ได้สมัครกับคนในชุมชนแล้วย้ายมาตั้งรกรากในชุมชน จึงมีบุคลากรทั้งหมด 13 คน ตั้งรกรากอยู่ในชุมชน เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมี หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 16 บ้านห้วยวัง หมู่ที่ 2, 15 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 3 บ้านบ้าน หมู่ที่ 7 บ้านโหมง มีนักเรียนทั้งหมด 263 คน ชาย 147 คน หญิง 116 คน แยกเป็นระดับอนุบาล 2 ห้อง ระดับประถมศึกษา 6 ห้อง นักเรียนทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ

กรรมการศึกษาของโรงเรียนบ้านห้วยวังประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียน จำนวน 3 คน คือ อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน ในส่วน ของชุมชนมี 14 คน คือ นายสุธี เป็นผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ นายสาน นายมัย นางไหม เป็นผู้แทนประธานกรรมการ นางใบ นางลักษณ เป็นผู้แทนผู้ปกครอง นายฤทธิผู้แทนองค์กร ชุมชน นายทิน นายคม เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายวรรณ และนางนาเป็นผู้แทนศิษย์เก่า

ชุมชนบ้านห้วยรัง

ชุมชนบ้านห้วยรังเป็นชุมชนชนบททางภาคอีสานตอนเหนือที่รวมเอาพื้นที่ของหมู่ที่ 1,16 บ้านห้วยรัง หมู่ที่ 2,15 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 3 บ้านป่า หมู่ที่ 7 บ้านโงง

แผนที่ที่ 1 ชุมชนบ้านห้วยรัง

ชุมชนบ้านห้วยรังมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลนาเหล็ก อำเภอริมชี
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลต้นโพธิ์ กิ่งอำเภห้วยรัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลบ่อเตย กิ่งอำเภห้วยรัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 8 บ้านห้วยเม็ก กิ่งอำเภห้วยรัง

ชุมชนอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 50 กิโลเมตร ภายในชุมชนใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลักโดยการเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์และมีรถประจำทางวิ่งผ่านไปมาในชุมชน มีถนนสายหลักคือทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมต่อระหว่างอำเภอริมสีและกิ่งอำเภอห้วยวัง ภายในชุมชนยังมีถนนสายเล็กๆ เชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านอีกหลายสายมีทั้งถนนคอนกรีตและถนนลูกรัง

ประวัติและความเป็นมาของชุมชน

ตำนานเล่าว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วเจ้าเมืองท่า (ท่าขนอยาง) มีธิดาที่มีศิริโฉมงดงาม พระองค์หนึ่ง เป็นที่รักและโปรดปรานของเจ้าเมืองมาก ธิดาสาวองค์นี้ทรงโปรดปรานจะเข้าเป็นพิเศษ จนเจ้าเมืองได้แสวงหาจะเข้ามาเลี้ยงไว้ในสระหลวง เพื่อให้ธิดาได้หยอกล้อและเล่นน้ำเป็นเพื่อนโดยการขี่หลังจะเข้าจะเดินไปตามสระหลวงรอบเมืองอยู่เสมอ

อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่ธิดาเจ้าเมืองท่าหยอกล้อเล่นกับจระเข้ จระเข้โกรธจึงคาบเอานางไปกินได้น้ำลึก แล้วจระเข้ตัวนั้นก็หนีไป เมื่อเจ้าเมืองทราบข่าวก็รู้สึกเสียพระทัยเป็นอันมาก จึงประกาศหาหมอมาปราบจระเข้ตัวนี้ให้ได้ จระเข้ได้หนีมาที่บึงใหญ่แห่งหนึ่ง มีชาวบ้านพบเห็นและได้กลิ่นเหม็นสาบ หรือ ชาวอีสานเรียกว่า "กุย" จระเข้ตัวนี้เป็นอย่างมาก ภายหลังได้ตั้งชื่อบึงแห่งนี้ว่า บึงกุย จนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันบึงกุยอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอริมสี หมอปราบจระเข้ได้ตามจับจระเข้ และได้พบกับชื่อของจระเข้ ที่บริเวณห้วยแห่งหนึ่ง ปัจจุบันชาวบ้านเรียกลำห้วยแห่งนี้ว่า "ห้วยแซ่" (แซ่ เป็นภาษาไทยอีสานหมายถึงจระเข้) แต่ยังไม่พบจระเข้ตัวนั้นจนกระทั่งพวกหมอปราบจระเข้ตามมาทัน ที่หมู่บ้านทันในปัจจุบัน แต่จระเข้ก็หลบหนีไปได้อีก

การปราบจระเข้ก็ยังไม่ลดละความพยายาม จนตามาพบที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง ได้ไล่จับจระเข้ตัวนั้นจนกระทั่งหนองน้ำนั้นแบน (แบน เป็นภาษาไทยอีสาน หมายถึงโล่งเตียน) จึงเรียกหนองแห่งนี้ว่าหนองแบนมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาหมอปราบจระเข้ได้ตามมาถึงห้วยแห่งหนึ่ง แต่ไม่พบจระเข้ตัวนั้นคงพบแต่รังของจระเข้ ซึ่งอยู่บริเวณห้วยแห่งนั้น จึงได้เรียกห้วยแห่งนี้ว่า "ห้วยฮัง" (ฮัง เป็นภาษาไทยอีสาน หมายถึงรัง) ซึ่งเป็นชื่อของบ้านในปัจจุบัน ห้วยแห่งนี้อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งในเดือนหกของทุกปีคนในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียงจะส่งน้ำที่ภูห้วยฮังแห่งนี้เป็นประจำ

ในช่วงรัชกาลที่ 5 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการขยายและตั้งหัวเมืองในภาคอีสานจำนวนมาก ขณะเดียวกันประชาชนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งเดิมเป็นอาณาจักรเดียวกันกับภาคอีสาน คืออาณาจักรล้านช้างก็อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจำนวนมาก การอพยพก็แบ่ง

เป็นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระวอพระตา กลุ่มพระโสมพระมิตร และกลุ่มพระครูโพนเสม็ดกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มพระครูโพนเสม็ดได้มาตั้งเมืองที่สุวรรณภูมิและกลุ่มคนที่อพยพมาตั้งชุมชนบ้านห้วยรังมาจาก 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่อพยพมาจากเมืองสุวรรณภูมิมาตั้งถิ่นฐานบริเวณตัวจังหวัด ปัจจุบันตามการขยายชุมชนในรูปของการขยายการปกครองแล้วจึงแยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านห้วยรังสมทบกับกลุ่มที่ย้ายมาจากเมืองชนบท และกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิม

จากการบอกเล่าของผู้รู้ในชุมชนเล่าว่า เมื่อประมาณ 150 ปี มีพระภิกษุอาวสุรูปหนึ่ง ชื่อ หลวงพ่อลุน เดินธุดงค์มาเห็นบริเวณบ้านห้วยรังอุดมสมบูรณ์เลยชักชวนพี่น้องมาตั้งถิ่นฐานโดยมาสมทบกับกลุ่มซึ่งอพยพมาจากเมืองชนบทซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่หนองภูบักแจวและกลุ่มดั้งเดิมซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมหนองใหญ่ (ห่างจากบ้านห้วยรังประมาณ 1 กิโลเมตร ทางทิศตะวันตก) ซึ่งนำโดยพ่อใหญ่ลำลี

ต่อมาได้ย้ายบ้านเรือนออกจากบริเวณดังกล่าวมาตั้งที่บริเวณโคกบ้านเค็ง (ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน) แต่อยู่มาไม่นานก็เกิดโรคระบาด ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเพราะหมู่บ้านตั้งขวางดวงตะวัน จึงย้ายหมู่บ้านมาตั้งที่แห่งใหม่เรียกว่า "ดอนห่าน" ซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน

บ้านห้วยรังเป็นหมู่บ้านเก่าแก่และเป็นหมู่บ้านหลัก ซึ่งมีหมู่บ้านสาขาที่เป็นลูกหลานย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่หลายหมู่บ้านเช่น บ้านหนองบัว บ้านป่า บ้านต้นโพธิ์ บ้านหนองสาและบ้านบ่อแก้ว

ชุมชนบ้านห้วยรังมีประชากรประมาณ 1,670 คน มีครัวเรือน 459 ครัวเรือน มีเด็กช่วงอายุ 4-6 ปี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนบ้านห้วยรัง จำนวน 59 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ค่อยมีการอพยพเข้าและอพยพออก

โรงเรียนบ้านต้นโพธิ์

โรงเรียนบ้านต้นโพธิ์ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2465 โดยมีนายอำเภอ นายดา และนายลี ผู้ใหญ่บ้านบ้านต้นโพธิ์ เป็นผู้จัดตั้งและดำรงอยู่ได้ด้วยเงินการศึกษาพลี สถานที่เรียนใช้ศาลาวัดบ้านต้นโพธิ์ โดยใช้นามเรียกว่า "โรงเรียนประชาบาลตำบลห้วยรัง 2" (ต้นโพธิ์ผดุงวิทย์)

ในปี พ.ศ.2481 ทางราชการได้ใช้เงิน 600 บาทอาคารถาวรเป็นเอกเทศ และใช้เป็นสถานที่เล่าเรียนแทนศาลาวัด ในปี พ.ศ. 2483 และเปลี่ยนนามโรงเรียนใหม่ว่า

“โรงเรียนบ้านตันโพธิ์” (ตันโพธิ์ผดุงวิทย์) โรงเรียนบ้านตันโพธิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านตันโพธิ์ ตำบลตันโพธิ์ กิ่งอำเภอห้วยวัง โรงเรียนได้เปิดขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2505 และเปิดขยายการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปลายในปีการศึกษา 2520 โดยมีครูใหญ่ คนแรกคือ นายปาน

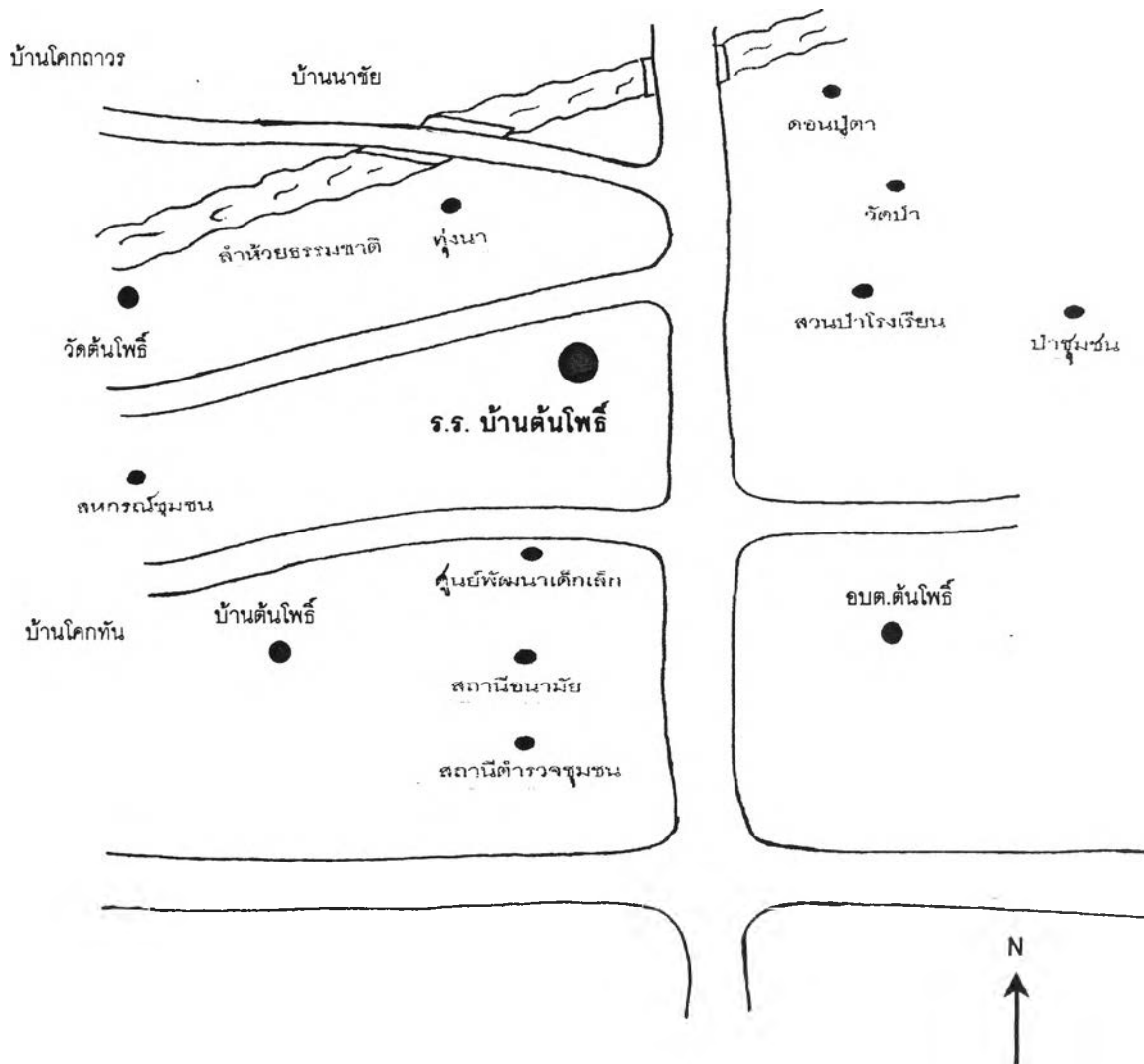
ปัจจุบันโรงเรียนมีเนื้อที่ 44 ไร่ 2 งาน 12 ตารางวา มีนายวัฒน์ อายุ 55 ปี วุฒิทางการศึกษาคือ ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนนายวัฒน์ เป็นคนอำเภออื่น และได้ย้ายเข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านตันโพธิ์ตั้งแต่เริ่มย้ายมารับตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ.2530 โรงเรียนบ้านตันโพธิ์มีอาคารเรียน 2 หลัง 18 ห้องเรียน ห้องพิเศษ 4 ห้อง คือ ห้องพักครู ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ อาคารเอนกประสงค์ ห้องสมุด โรงอาหาร เรือนเพาะชำ อย่างละ 1 หลัง ล້วม 3 หลัง ห้อง สหกรณ์ 1 ห้อง อาคารเรียนประกอบ 1ห้องเรียน บ้านพักครู 3 หลัง สนามเด็กเล่น 1 แห่ง สนามตะกร้อ สนามฟุตบอล สนามบาสเกตบอล อย่างละ 1 ที่ ปัจจุบันโรงเรียนบ้านตันโพธิ์มีครู 18 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 12 คน นักการภารโรง 1 คน ในจำนวนบุคลากรทั้งหมด 19 คน เป็นคนที่มีภูมิลำเนาโดยกำเนิดในชุมชน 5 คน และอีก 5 คนได้ย้ายมาอยู่ในชุมชน จึงมีบุคลากรทั้งหมด 10 คน ตั้งรกรากอยู่ในชุมชน เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีหมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านตันโพธิ์ หมู่ที่ 3,21 บ้านนาชัย หมู่ที่ 4 บ้านโคกทัน หมู่ที่ 14 บ้านโคกถาวรและหมู่ที่ 17 บ้านนามะเขือ มีนักเรียนทั้งหมด 412 คน ชาย 215 คน หญิง 197 คน เรียน แยกเป็นระดับอนุบาล 4 ห้อง ระดับประถมศึกษา 12 ห้อง นักเรียนทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ

กรรมการศึกษาของโรงเรียนบ้านตันโพธิ์ประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียน จำนวน 3 คน คือ อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้สอน ในส่วนของชุมชนมี 12 คน คือ นายทอง ประธานกรรมการ นางทอง รองประธานกรรมการ นายล้น ผู้แทนปกครองส่วนท้องถิ่น นายหงวน นายหนู นายเจริญ ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการ นายลา นางอร ผู้แทนองค์กรชุมชน นายจง นางสาย ผู้แทนผู้ปกครอง นายกรรณ นางดี ผู้แทนศิษย์เก่า

ชุมชนบ้านต้นโพธิ์

ชุมชนบ้านต้นโพธิ์เป็นชุมชนชนบททางภาคอีสานตอนเหนือที่รวมเอาพื้นที่ของหมู่ที่ 1 บ้านต้นโพธิ์ หมู่ที่ 3 ,21บ้านนาชัย หมู่ที่ 4 บ้านโคกทัน หมู่ที่ 14 บ้านโคกถาวร และหมู่ที่ 17 บ้านนามะเขือ

แผนที่ที่ 2 ชุมชนบ้านต้นโพธิ์

ชุมชนบ้านต้นโพธิ์มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลนากลาง อำเภอริมชี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 7 บ้านหนองจอก กิ่งอำเภห้วยวัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลห้วยวัง กิ่งอำเภห้วยวัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 บ้านโคกกระโดน กิ่งอำเภห้วยวัง

ชุมชนอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 55 กิโลเมตร ภายในชุมชนใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลัก โดยการเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์และรถยนต์มีถนนสายหลักคือทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมต่อระหว่างบ้านดอน อำเภอริมเขีและบ้านหนองจอก กิ่งอำเภอห้วยวัง ภายในชุมชนยังมีถนนสายเล็กๆ เชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านอีกหลายสายมีทั้งถนนคอนกรีต และถนนลูกรัง

ประวัติและความเป็นมาของชุมชน

จากการบอกเล่าของผู้รู้ในชุมชนเล่าว่า เมื่อประมาณ 100 ปี มีนายพรานกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านห้วยวังปัจจุบัน ได้มุ่งหน้ามาทางทิศตะวันตกเพื่อล่าสัตว์ พอมาถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านห้วยวังประมาณ 400 เส้น ลำห้วยแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์มากมีลำน้ำใสสะอาด มีต้นมะเขือ (มะเขือขึ้น) ขึ้นอยู่จำนวนมาก สันนิษฐานว่านายพรานรุ่นก่อนๆ ได้นำผลมะเขือมานั่งรับประทานเวลาออกนั้งล่าสัตว์และได้ทิ้งเมล็ดลงบนพื้นดิน จึงทำให้มะเขือออกงามขึ้นอย่างหนาแน่นที่บริเวณลำห้วยแห่งนี้

ต่อมานายพรานจึงอพยพครอบครัวจากบ้านห้วยวังมาอยู่ที่ลำห้วยแห่งนี้และได้ตั้งบ้านเรือนขึ้น จนต่อมาได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "นามะเขือ" คล้ายชื่อของลำห้วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยหมู่บ้านจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของลำห้วย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อบ้านจากบ้านนามะเขือ เป็นบ้านตันโพธิ์ โดยตั้งชื่อตามต้นโพธิ์ใหญ่ริมทุ่งนา (ปัจจุบันต้นโพธิ์ต้นนี้ยังปรากฏอยู่ในบริเวณวัดบ้านตันโพธิ์) และทางการได้ยกฐานะให้เป็นตำบลตันโพธิ์ด้วย

ชุมชนบ้านตันโพธิ์มีประชากรประมาณ 2,852 คน มีครัวเรือน 601 ครัวเรือน มีเด็กช่วงอายุ 4-6 ปี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนบ้านตันโพธิ์ จำนวน 100 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ค่อยมีการอพยพเข้าและอพยพออก

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านห้วยวังและชุมชนบ้านตันโพธิ์

ลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มสลับที่สูง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการกสิกรรม ในที่ราบลุ่มใช้ทำนาปี ส่วนที่สูงใช้ปลูก อ้อย มันสำปะหลังและปลูกหม่อน พื้นที่มีลำห้วยไหลผ่านหลายสาย แต่หน้าแล้งลำห้วยจะตื้นเขิน สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินทรายทำให้ไม่สามารถเก็บ

น้ำได้ตลอดปี การทำกสิกรรมจึงอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ไม่มีระบบชลประทาน พื้นที่ปามีน้อย ส่วนมากป่าที่มีในชุมชนจะเป็นป่าสงวน ป่าช้าเก่า วัดป่า และป่าดอนปู่ตา ชุมชนอยู่ในเขตร้อนและอยู่ในอิทธิพลของลมมรสุม ฤดูฝนเริ่มราวกลางเดือนพฤษภาคมสิ้นสุดเดือนกันยายน ซึ่งเป็นอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ ในปีที่มีพายุดีเปรสชันเกิดน้อยชุมชนจะแห้งแล้งเพราะอิทธิพลของฝนที่ตกในขึ้นอยู่กับพายุ ดีเปรสชันมากกว่าจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ได้รับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำกว่าจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ กล่าวคือประมาณ 1,111 มิลลิเมตร/ปี จากเกณฑ์เฉลี่ยน้ำฝนในรอบ 10 ปี (2530-2540) ช่วงเดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายนจะมีฝนมากที่สุด จำนวนวันที่ฝนตกตลอด ปีอยู่ระหว่าง 50-76 วัน (สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช, 2540)

ฤดูหนาวเริ่มต้นราวกลางเดือนตุลาคมสิ้นสุดราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นช่วงที่ลมตะวันตกเฉียงใต้เปลี่ยนเป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงนี้มีลมแรงและหนาวมาก

ฤดูร้อนเริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์จนถึงกลางเดือนพฤษภาคมเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนเป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากทะเลจีนใต้และอ่าวไทยพัดเข้ามาแทนที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ห่างจากอ่าวไทยมากและเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้รับแสงแดดมาก ภูมิอากาศในช่วงฤดูร้อนจึงร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 36.7 องศาเซลเซียส(สำนักงานกิ่งอำเภอห้วยวัง, 2545) และมีความแห้งแล้งมากเนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย น้ำซึมผ่านได้ดี และอุ้มน้ำได้น้อย

การสาธารณสุขโรค

ในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ทุกวันคร้วเรือน และมีเครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างอื่นเช่นตู้เย็น พัดลม เตารีด และมีโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือน ส่วนมากในชุมชนยังใช้ฟันและถ่านในการหุงต้มอาหาร และมีแนวโน้มที่จะใช้แก๊สสูงขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านใช้น้ำฝนในการอุปโภคบริโภค โดยมีการสร้างภาชนะเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง เช่นโอ่งขนาดใหญ่ โอ่งมังกร และแท่งค้ำน้ำที่ทำจากปูนซีเมนต์ แต่ช่วงหลังมีการทำระบบน้ำประปาในหมู่บ้านสำหรับอุปโภคจึงนิยมเก็บน้ำฝนไว้เพื่อบริโภคอย่างเดียว

การติดต่อสื่อสาร

การสื่อสารภายในชุมชนใช้การบอกปากต่อปาก มีหอกระจายข่าวประจำแต่ละหมู่บ้าน ใช้แจ้งข่าวสารต่างๆ ระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับลูกบ้านในกรณีที่มีเรื่องจากทางราชการแจ้งให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบ และในกรณีที่มิงานบุญประจำปี หรือประเพณีชีวิต เช่น การบวช

การตายก็จะใช้หอกระจายข่าวประกาศแจ้งให้ทราบ ปัจจุบันมีการสื่อสารโดยโทรศัพท์มากขึ้น เพราะมีโทรศัพท์สาธารณะทุกหมู่บ้าน มีการติดตั้งโทรศัพท์ประจำบ้านอีกทั้งในชุมชนมีการใช้โทรศัพท์มือถือในการสื่อสารมากขึ้น

เนื่องจากกิ่งอำเภอห้วยวังเป็นกิ่งที่ตั้งใหม่จึงยังไม่มีที่ทำการไปรษณีย์เป็นของตนเอง จึงมีนายไปรษณีย์ประจำตำบลทำหน้าที่ให้บริการแทน และถ้าต้องการติดต่อกับที่ทำการไปรษณีย์ คนในชุมชนจะไปใช้บริการที่ที่ทำการไปรษณีย์อำเภอที่อยู่ใกล้ชุมชน

ประชาชนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาไทยอีสานในการสื่อสาร อยู่ร่วมกันด้วย ระบบเครือญาติเป็นสำคัญ ครอบครัวส่วนใหญ่ยังเป็นครอบครัวขยาย มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ตามระบบเครือญาติ ในชุมชนมีการไปมาหาสู่กันตามวันสำคัญต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น เช่นงานบุญ แผดส บุญข้าวสาก บุญกฐิน หรือประเพณีชีวิต เช่นงานศพ งานบวช งานแต่งงาน มีวัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่สำคัญ นอกจากนั้นยังมี ศูนย์ทอผ้า สหกรณ์หมู่บ้าน โรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สถานีนอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบลร้านค้าในชุมชน เป็นศูนย์กลางของชุมชนให้ประชาชนได้พบปะติดต่อกัน

สถาบันต่างๆ ในชุมชน

เนื่องจากทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่และเป็นหมู่บ้านตำบลจึงมีสถานที่สำคัญในชุมชน คือ สถานีนอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สถานีตำรวจชุมชน วัด สหกรณ์หมู่บ้าน ศูนย์ทอผ้า ฉางข้าว และในชุมชนบ้านห้วยวัง ซึ่งเป็นชุมชนหลักของกิ่งอำเภอจะมีศูนย์ทุ่งหญ้า สถานีไฟฟ้าหยอที่ให้บริการความสะดวกกับคนในชุมชน

ลักษณะการปกครอง

การปกครองในชุมชนอยู่ภายใต้การนำของคณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน และในส่วนของบ้านห้วยวังพบว่า มีพระเจ้าอาวาส และผู้อาวุโส คอยให้คำปรึกษาในเรื่องสำคัญต่างๆ แก่ประชาชนในชุมชน เช่น การป้องกันและแก้ปัญหาเสพติด การป้องกันอบายมุข การชี้ขาดปัญหาและข้อพิพาทต่างๆ รวมทั้งการแนะนำการแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของชาวบ้าน ให้การสนับสนุนด้านอาชีพ การสืบสานและอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านตลอดจน ส่งเสริมการศึกษาในชุมชน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่ปลูก ได้แก่ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ราคาข้าวเปลือกกิโลกรัมละประมาณ 4-6 บาท ราคาอ้อยตันละประมาณ 400-600 บาท ราคามันสำปะหลังราคาโลกกรัมละประมาณ 80-120 สตางค์ การทำนาส่วนมากจะมุ่งทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน เพราะแต่ละครอบครัวมีที่นาไม่มาก คือประมาณครัวเรือนละ 5-10 ไร่ และมีการทำนาครั้งเดียว คือนาปี ผลผลิตจึงมีไม่มาก พืชเศรษฐกิจส่วนมากจึงเป็นอ้อยและมันสำปะหลังมากกว่า และช่วง3-4 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันคนในชุมชนหันมาปลูกอ้อยมากขึ้น เพราะให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่ามันสำปะหลัง อีกทั้งประสบปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำ

ส่วนพืชอื่นที่มีการปลูกเสริมคือ มันแกวตะพา ข้าวโพด แตงโม ในชุมชนมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมาตั้งแต่อดีตและปัจจุบันนี้ประชาชนหันมาปลูกหม่อน เลี้ยงไหมกันมากขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ และด้วยฝีมือการทอผ้าที่ประณีตสวยงาม กลุ่มแม่บ้านในชุมชนจึงมีรายได้จากการขายผ้าไหมและผ้าฝ้ายเพิ่มขึ้นนอกจากการขายผลิตผลจากพืชพรรณทางการเกษตร

คนในวัยหนุ่มสาวปัจจุบันออกไปทำงานทั้งในระบบราชการและเอกชนนอกชุมชนมากขึ้น และจะส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ซึ่งอยู่ในชุมชน ส่วนคนวัยกลางคน ถึงวัยชราส่วนมากจะทำการเกษตรในชุมชน และนิยมจ้างแรงงานในชุมชนมากขึ้น โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 100 บาท รายได้ประชากรต่อคนต่อปีประมาณ 15,500บาท

ลักษณะโครงสร้างทางการศึกษา

ชุมชนบ้านห้วยวังเนื่องจากเป็นหมู่บ้านเก่าแก่และมีการก่อตั้งโรงเรียนมานาน คือมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมีการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนมานานกว่าชุมชนอื่นๆ ในกิ่งอำเภอห้วยวัง อีกทั้งมีประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน เช่นกำนัน สมาชิกสภาจังหวัด และข้าราชการที่เข้ามาทำงานในชุมชน เช่น ตำรวจ ครู พนักงานการไฟฟ้า เจ้าหน้าที่ศูนย์ทุ่งหญ้าห้วยวัง จึงนิยมส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ชุมชนบ้านห้วยวังจึงเป็นชุมชนที่มีผู้นำในการพัฒนาด้านต่างๆ ในกิ่งอำเภอมามากโดยตลอด

ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ถึงแม้จะเป็นชุมชนที่ก่อตั้งหลังจากชุมชนบ้านห้วยวังแต่เนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว และมีพื้นที่มากกว่า ชุมชนจึงมีจำนวนประชากรมากกว่า แต่เนื่อง

จากการคมนาคมในชุมชนไม่ค่อยสะดวกคือไม่มีรถประจำทางวิ่งผ่านในชุมชน อีกทั้งสถานที่ราชการต่างๆ ก็มีการตั้งหลังชุมชนบ้านห้วยวัง การพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนบ้านห้วยวังแล้วถือว่ายังเป็นรองอยู่

ประชากรในชุมชนส่วนมากอ่านออกเขียนได้ เพราะจบการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนในชุมชน และปัจจุบันทั้งสองชุมชนมีโรงเรียนมัธยมศึกษา อีกทั้งการคมนาคมสะดวก และเนื่องจากรัฐบาลขยายการศึกษาภาคบังคับถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมีการเล่าเรียนฟรีจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันประชาชนในชุมชนส่วนมากจึงส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาและระดับปริญญาตรีมากขึ้น

ส่วนการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับในชุมชนคือ การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจะจัดให้บุคคลที่ต้องการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และในด้านการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ที่จัดให้กับคนในชุมชน ได้แก่ การเรียนเย็บผ้า การเสริมสวย การส่งเสริมอาชีพเกษตร การทอผ้า การมัดหมี่ การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำขนม และการแปรรูปอาหาร

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา

ถึงแม้ชุมชนจะมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้นตามสภาวะแวดล้อมทางสังคม แต่คนในชุมชนบ้านห้วยวังและ ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ยังยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อ ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามของท้องถิ่น อันได้แก่

ประเพณีชีวิต

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

คนโบราณมีความเชื่อว่า เมื่อแรกทีหญิงจะมีครรภ์ได้นั้นเกิดจากบิดามารดาอยู่ร่วมกัน และมีการปฏิสนธิเป็นชีวิตใหม่เด็กที่เกิดมาจะดีหรือชั่วอยู่ที่พ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนดีมีศีลธรรมเด็กที่เกิดมาจะเป็นคนดีด้วย คนโบราณจึงสอนให้ทำความดี เมื่อมีการตั้งครรภ์ มักจะมีการเสี่ยงทายจากการผิ้น เช่น ถ้ามารดาผิ้นว่าได้เครื่องประดับตกแต่งร่างกายทายว่าจะได้นบุตรเป็นหญิง ถ้ามารดาได้อาหารต่างๆ ทายว่าเด็กที่เกิดมาจะเป็นชายและมีความเชื่อเช่นถ้าเด็กในครรภ์อยู่ทางซ้ายเชื่อว่าจะเป็นหญิง ถ้าอยู่ทางขวาเชื่อว่าบุตรจะเป็นชาย

คนในชุมชนมักเรียกหญิงมีครรภ์ว่า “แม่मार” เนื่องจากหญิงที่ตั้งครรภ์มักไม่ค่อยจะปกติ มีโรคแทรกได้ง่าย ผู้เฒ่าผู้แก่จึงแนะนำไม่ให้ทำงานหนัก ห้ามกินอาหารที่เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด หวานจัด การยืน เดิน นั่ง นอน ก็ให้ระมัดระวัง ให้ทำบุญรักษาศีล และมีข้อห้ามต่างๆ ที่ชาวอีสานเรียกว่า “ชะล้า” เช่น ห้ามนั่งขวางประตู ห้ามนั่งขวางบันได ห้ามพูดคำวาติตขัด ขัดข้อง ห้ามพูดคำหยาบคาย ห้ามไปเยี่ยมคนไข้หนัก ห้ามหยิบของสูง ห้ามไปงานศพ ห้ามลูบตัวและอาบน้ำในเวลา กลางคืน ห้ามปล่อยผมสยาย ห้ามกินไข่มะพร้าวและของมันทุกชนิด ถ้าหญิงมีครรภ์สามารถปฏิบัติหรือชะล้าอาหารที่ห้ามดังกล่าวไว้ได้ เชื่อว่า คนนั้นจะคลอดง่าย

ปัจจุบันนี้จะไม่มีการคลอดโดยใช้หมอต้าแยแล้ว ชาวบ้านทุกคนที่ตั้งครรภ์ก็จะไปคลอดที่โรงพยาบาลทั้งหมด การถือปฏิบัติเกี่ยวกับการตัดสายรก การอาบน้ำให้เด็กเหมือนสมัยก่อนจึงไม่มี ส่วนเรื่องการอยู่กรรมหรืออยู่ไฟหลังคลอด ยังมีบางคนที่กลับจากโรงพยาบาลแล้วมาอยู่ไฟหลังคลอดที่บ้าน โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่หรือหมอฟันบ้านเป็นผู้แนะนำและดูแล แต่จะอยู่ไม่นานเท่าสมัยโบราณ คือส่วนมากจะอยู่แค่ 7 วันเป็นอย่างมาก ส่วนเรื่องการ ชะล้า หรือการไม่ให้กินของแสลง ก็มีการลดหย่อนลงจากสมัยโบราณค่อนข้างมาก คือไม่ใช่กินเฉพาะข้าวกับเกลือเหมือนแต่ก่อน แต่สิ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติก็มีเช่น การชะล้าเนื้อควาย ชะอม ปลาชะโด หรืออาหารที่มีมันมาก

ประเพณีการบวช

การบวชของคนในชุมชนมีจุดมุ่งหมายหลายอย่าง คือ

1. บวชตามประเพณีโบราณถือว่าผู้ชายต้องบวชทดแทนน้ำนมมารดาเสียก่อนจึงจะมีครอบครัวได้และเป็นการอบรมจิตใจให้หนักแน่นในการที่จะออกไปรับผิดชอบครอบครัวต่อไป
2. บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน
3. บวชแก้บน หรือชาวอีสานเรียกว่า “บวชบ่า” เป็นการบวชเพื่อแก้บนจากการที่ได้บนบานสานกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือยามเจ็บป่วย ยามได้รับเคราะห์กรรม ผู้บนจะบนบานไว้ว่าถ้าหายจากโรคร้ายหรือจากเคราะห์กรรมแล้วจะบวชเป็นเวลา 7 วัน 15 วัน หรือหนึ่งเดือนเมื่อครบกำหนดแล้วจะอยู่ในสมณเพศต่อไปหรือจะลาสิกขาบทก็ได้
4. บวชหน้าศพ หรือการบวชจูง เมื่อมีคนตายซึ่งเป็นผู้ที่เคารพนับถือหรือเป็นผู้มีอายุลูกหลานจะบวชให้ผู้ตาย เมื่อจะเคลื่อนศพไปฝังหรือเผาลูกหลานที่บวชจะนำหน้าศพหรือจูงศพ โดยเชื่อว่าผู้ตายจะได้ขึ้นสวรรค์และในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อนสำหรับเด็กชายมีการบรรพชาสามเณรด้วย

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

การตายเป็นวาระสุดท้ายของมนุษย์ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่คอยจัดการดูแลในเรื่องพิธีกรรมต่างๆ อย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะในกรณีของผู้ตายที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ชาวบ้านทุกคนจะถือว่าเป็นพี่เป็นน้องกัน จะมาช่วยกันจัดการดูแล ช่วยกันจัดเตรียมงาน เมื่อแต่ละหมู่บ้านมีคนตายจะทำพิธีอาบน้ำศพ หวีผมศพ นุ่งห่มผ้าศพโดยเอาชายพกไว้ข้างหลัง ต่อมากลูกหลานญาติพี่น้องเข้าขอขมาผู้ตาย เป็นครั้งสุดท้ายแล้วจะจุดประทัด เพื่อให้ทราบว่ามีคนตายในหมู่บ้าน ส่วนศพนั้นญาติจะใส่เงินให้แก่ผู้ตาย เป็นการแก้จนในชาติหน้า นอกจากนี้จะมีมัดศพเป็นสามเปราะ่า ที่มีมือ ที่เท้า และที่คอ ดังคำกล่าวที่ชาวบ้านมักเปรียบว่า “*ต้นหาฮักลูกเหมือนดังเชือกผูกคอ ต้นหารักเมีย (ผัว) เหมือนดังปอกผูกคอ ต้นหารักข้าวของเหมือนดังปอกสุบดิน*” ต่อไปจะทำโลงใส่ศพแล้วหั้นศรีษะไปทางทิศตะวันตก ซึ่งถือว่าการตายเป็นการเสื่อมลงไปเหมือนพระอาทิตย์ตกดิน ต่อมาก็จะนิมนต์พระมาสวดมาตिका

การตั้งศพไว้ที่บ้านจะทำไม่เกินสามคืน เรียกว่า “*จันซอนผี*” ชาวบ้านจะไปช่วยจันเฮือนดีที่บ้านงานศพ ส่วนหนุ่มสาวจะพากันไปช่วยงาน มีการเล่นการละเล่นต่างๆ ในงานศพ เช่น เล่นหมากเก็บ ทายปัญหา เล่นหมูน้อน เมื่อจันครบกำหนดแล้วจะย้ายศพไปฝังหรือเผา อาจมีการอุทิศส่วนกุศลให้เป็นเสรีจพิธีไปเลยหรือเก็บไว้ 1 ปี หรือมากกว่านั้นจึงทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย เมื่อเผาแล้วจะเชิญญาติไปเก็บอัฐิ ณ ที่เผา การเก็บกระดูกนั้นกระดูกส่วนหนึ่งจะถูกกลบ อีกส่วนหนึ่งจะเก็บไปใส่โกฐ หรือบรรจุไว้ในธาตุ พอถึงวันสงกรานต์ของทุกปีลูกหลานจะทำ

สังฆทานอุทิศส่วนกุศลไปให้และมีการสงธธาตุหรือสงกระดูกบรรพบุรุษด้วย

ประเพณีการทำขวัญ

ชาวอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญ ว่าขวัญ คือ ความดี ความมีชีวิตชีวา กำลังใจ ความสุข หรือสิ่งที่เป็นมงคลต่างๆ ของชีวิต หากชีวิตที่ขาดขวัญก็จะมีแต่ความทุกข์ เหี่ยวแห้ง หงอยเหงา ในชุมชนจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับขวัญชีวิตและมีพิธีเกี่ยวกับขวัญ

การเรียกขวัญ จะมีการเรียกขวัญในโอกาสที่มีการสูขวัญ เช่น สูขวัญนาค สูขวัญคู่บ่าวสาว สูขวัญก่อนไปทหาร สูขวัญก่อนไปรับหน้าที่การงาน สูขวัญก่อนเดินทางไกล สูขวัญคนป่วย ขณะที่หมอขวัญกำลังกล่าวคาถาสูขวัญผู้ร่วมงานที่อยู่ในวงสูขวัญก็จะเรียกขวัญ เมื่อหมอขวัญกล่าวคำว่า “*ขวัญ*” คนที่อยู่ในวงก็จะเรียกขวัญต่อด้วยคำว่า “*มาเด้อขวัญเฮ้ย...มาเด้อขวัญเฮ้ย...*” และอาจมีการต่อประโยคว่า “*ขวัญอยู่ไฮ่กะให้มา ขวัญอยู่นากะให้มาชะมือนี่วันนี้*” โดยการเรียกขวัญจะเรียกขึ้นพร้อมๆ กันเพื่อให้คุชลังและมีพลังมากขึ้นซึ่งจะเป็นกำลังใจสำหรับผู้รับการเรียกขวัญ

การสู่ขวัญจะมีพาขวัญ ซึ่งในชุมชนจะทำขนมมากเบ็งหรือพานบายศรีสู่ขวัญ (ทำด้วยใบตองประดับด้วยดอกไม้หลายชั้นตั้งบนพานหรือวางในขันใบใหญ่) โดยมีเครื่องสู่ขวัญ คือ ข้าวสาร กล้วย ข้าวต้ม ขนม กล้วย เทียน ไข่ต้ม ค่าครูบูชาขวัญ ในการสู่ขวัญจะมีการเชิญญาติพี่น้อง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และเพื่อนบ้านที่สนิทมาร่วมด้วย ในกรณีที่มีการประสบอุบัติเหตุแต่ไม่ถึงกับตาย คือ ได้รับบาดเจ็บหนัก ทำให้ตกใจ ไม่สบาย เสียขวัญ ชาวบ้านมักจะทำพิธีการส่งขวัญ คือการเรียกขวัญจากที่ที่ประสบอุบัติเหตุให้กลับมาอยู่กับตัวผู้บาดเจ็บ การส่งคือการช้อนหรือตัก อุปกรณ์ที่ใช้ในการส่งขวัญ คือสวิง และกระติบข้าว แล้วเอาเส้น กระจงเงาเล็กๆ หวี น้ำหอม สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ ที่คนนั้นชอบใช้ และฝ้ายผูกแขนสองเส้น โดยรวมทุกอย่างไว้ในกระติบข้าวการไปส่งขวัญ จะไปอย่างน้อยสองคน และต้องให้คนใกล้ชิดหรือคนที่สนิทกับผู้บาดเจ็บไปด้วยขวัญจะได้ดีใจ และรีบกลับมาจากนั้นก็ส่งขวัญโดยใช้สวิงหรือเปิดกระติบข้าวแกว่งไปมาเพื่อให้ขวัญเข้ามาอยู่ในนั้น แล้วก็นำกลับบ้านแล้วนำฝ้ายออกมาผูกข้อมือ

ปัจจุบันการสู่ขวัญในชุมชนมีทั้งการสู่ขวัญคนและสิ่งของ การสู่ขวัญสิ่งของเพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่สิ่งของนั้นๆ เช่น การสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญยุ้งข้าว สู่ขวัญบ้าน สู่ขวัญรถ ส่วนการสู่ขวัญควาย สู่ขวัญลาน สู่ขวัญเกวียน ไม่ได้ทำเหมือนสมัยก่อนทั้งนี้เนื่องจากคนปัจจุบันไม่ค่อยใช้ควายทำนา ไม่ได้ทำลานข้าวเพื่อตั้งลอมข้าว อีกทั้งไม่ได้ใช้เกวียนดังแต่ก่อน

ประเพณีสังคม

ประเพณีในชุมชนจะยึดถือปฏิบัติตามฮีต 12 ของชาวอีสาน โดยจะทำบุญประจำเดือนเกือบทุกเดือน ซึ่งแต่ก่อนมีการยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทุกเดือน แต่ในปัจจุบันเนื่องจากเกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สภาพสังคม การปกครองเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีบางอย่างจึงไม่ได้รับการยึดถือปฏิบัติเหมือนดังในอดีต แต่เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยวังเป็นชุมชนเก่าแก่ และเป็นชุมชนหลักของหมู่บ้านอื่นๆ รวมทั้งชุมชนบ้านต้นโพธิ์ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่บรรพบุรุษอพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านห้วยวัง ได้มีการค้นพบต้นฉบับเกี่ยวกับฮีตสิบสองคองสิบสี่ฉบับร้อยแก้วที่ค่อนข้างสมบูรณ์ฉบับหนึ่งในภาคอีสานที่วัดบ้านห้วยวัง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน, 2542) แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านห้วยวังมีการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตคองมาอย่างเคร่งครัด อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนยังเล่าว่า “วัดบ้านเฮาเป็นวัดเก่าแก่ พระที่เพิ่นมาอยู่วัดบ่ว่าสิ สมัยได้กะมีแต่พระตีๆนำพาให้บ้านเมืองเฮาอยู่เย็นเป็นสุข” เนื่องจากชุมชนมีผู้นำทางศาสนาที่ยึดมั่นในหลักธรรมและชี้แนะในด้านความเป็นอยู่ให้กับผู้คน ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นบางชุมชนในภาคอีสาน ก็ยังนับว่าเป็นชุมชนที่มีการสืบสานและรักษา

ขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้อย่างดี ถึงแม้บางประเพณีจะมีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ไปตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อมทางสังคม ประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติมีดังนี้

เดือนอ้าย (เดือนธันวาคม) เป็นช่วงเวลาพระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม พิธีเข้าปริวาสกรรมเพื่อให้บริสุทธิ์จากอาบัติ ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด จึงเรียกพิธีนี้ว่า บุญเข้ากรรม ซึ่งถือเป็นพิธีของสงฆ์ พิธีกรรมนี้ในปัจจุบันไม่ค่อยได้ทำแล้ว แต่จะมีบางปีที่พระสงฆ์ในชุมชนไปทำบุญเข้ากรรมร่วมกับชุมชนอื่นที่จัด ซึ่งจะจัดโดยรวมคณะสงฆ์จำนวนมาก

เดือนยี่ (เดือนมกราคม) เดือนยี่เป็นเดือนที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ในรอบเดือนนี้ชาวบ้านจะจัดทำบุญคุณลาน ซึ่งในปี 2544 มีการจัดพิธีอย่างยิ่งใหญ่ มีผู้ว่าราชการจังหวัดและส่วนราชการทั้งในระดับอำเภอและจังหวัดมาจัดทำพิธีบุญคุณลานร่วมกันที่บริเวณนาของชาวบ้านห้วยวัง ผู้คนในชุมชนมาร่วมงานจำนวนมาก

บุญคุณลานเป็นพิธีบุญที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ แล้วนำมานวดที่ลานนวดข้าว เสร็จจากนั้นเอาข้าวที่นวดแล้วมากองรวมกันขึ้นให้สูง เรียกว่า "คุณลาน" ก่อนนำไปเก็บในยุ้งก็จะทำ "บุญคุณลาน" ใช้ลานเป็นสถานที่ทำบุญ ด้วยการเชิญญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าว เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้วจึงถวายอาหาร จากนั้นจึงเลี้ยงญาติมิตร พระสงฆ์อนุโมทนา ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่ญาติมิตร ผู้มาร่วมพิธี ตลอดจนนำไปประพรมลานข้าว นา วัว ควาย เจ้าของนาเพื่อเป็นสิริมงคล และมีการนำหมอขวัญมาทำพิธีสู่ขวัญข้าว หลังจากพิธีสงฆ์เสร็จแล้ว เนื้อความคำสวดสู่ขวัญนั้นจะกล่าว

ขอโทษแม่โพสพที่ตนกระทำล่วงเกินเมล็ดข้าว เช่นการนวด การฟาด การสี เป็นการขอให้แม่โพสพมาอยู่เป็นขวัญกองข้าวในลาน

ในเดือนนี้นอกจากบุญคุณลานแล้วประชาชนทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะนำข้าวเปลือกมากองรวมกันเป็นกุ่ม (กองเป็นพะเนิน) เรียกว่าบุญกุ่มข้าวใหญ่ โดยจะนำมากองรวมกันไว้ที่บริเวณวัดตามกำลังศรัทธาของแต่ละครัวเรือน กลางคืนมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ รับศีล ฟังเทศน์ ซึ่งการเทศน์นั้นพระสงฆ์จะยกเอาอานิสงฆ์ผลแห่งการรับรู้คุณของข้าวเป็นอุทาหรณ์ให้ชาวบ้านได้รับฟัง ตอนเช้าก็จะมีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ แล้วถวายข้าวเปลือกให้เป็นสมบัติของวัด ซึ่งจะทำกันทุกปีในหมู่บ้าน

เดือนสาม (กุมภาพันธ์) เดือนสามเป็นเดือนที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว พิธีทำบุญเกี่ยวกับข้าวในเดือนยี่เป็นบุญข้าวเปลือก พอถึงเดือนสามจึงเป็นการทำบุญข้าวสุก คือบุญข้าวจี ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้านั่งข้าวเหนียว พอข้าวสุกแล้วก็นำมาปั้นเป็นก้อนขนาดไข่เปิดหรือเท่ากำมือ เสียบไม้ย่างไฟให้สุกเกรียม แล้วทาด้วยไข่เปิดหรือไข่ไก่ แล้วเอาก้อนน้ำอ้อย

ยัดใส่ไว้ข้างใน ชาวบ้านในชุมชนนอกจากจะทำข้าวจี๊แล้วยังทำข้าวโป่งหรือชาวบ้านเรียกว่า "ข้าวเขือบ" โดยนำข้าวเหนียวหนึ่งสูกมาตำในครกกระเดื่องโดยผสมงา กะทิ น้ำตาล และน้ำน้ำ เครื่องไม้ชนิดหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า "เครื่องตดหมา" มาผสมด้วย พอตำละเอียดก็นำมาปั้นเป็นก้อนกลมๆ แล้วทับให้เป็นแผ่นบางๆ แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาย่างไฟให้สุกพอง นำไปใส่บาตรถวายพระภิกษุพร้อมกับข้าวจี๊ การทำบุญในเดือนนี้จะมีการส่งข้าวกับญาติพี่น้องในหมู่บ้านใกล้เคียงให้มาร่วมทำบุญ และจะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารและขนมจีนน้ำยากับญาติพี่น้องด้วยข้าวจี๊ ข้าวเขือบ และอาหารต่างๆ ที่เหลือจากการฉันมีเป็นจำนวนมากเพราะชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำมาทำบุญ ในทุกปีพระที่วัดจะนำไปแจกให้กับเด็กๆ ในโรงเรียนเสมอ นอกจากนี้จะทำบุญข้าวจี๊แล้วในวันเพ็ญเดือนสามก็เป็นวันมาฆบูชาชาวบ้านก็จะทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและเวียนเทียนในตอนค่ำที่วัด

เดือนสี่ (เดือนมีนาคม) ชาวบ้านจะทำบุญแหวสทุกปี เป็นเดือนพึ่งเทศน์มหาชาติ คือพึ่งเทศน์เรื่องพระพุทธเจ้าคราวที่พระพุทธองค์เกิดเป็นพระเวสสันดร มีความยินดีในการให้ทานซึ่งพิธีกรรมในบุญแหวส ชาวบ้านจะพากันทำบุญแหวสในมือโฮม ผู้เฒ่าผู้แก่จะจัดเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียนมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม ดอกไม้ธูปเทียนแต่ละอย่างจะจัดให้ครบพันเรียกว่า บูชาคาถาพัน ปักธงสีหลักในทิศทั้งสี่ ปลูกหออุปคุตในบริเวณนั้น การปลูกหออุปคุตก็เพื่อป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจมาทำอันตรายแก่พระสงฆ์ที่มาเทศน์ในงาน หรือมาขัดขวางพิธีกรรมทำบุญแหวส

ในเวลาบ่ายสามโมงชายหนุ่มหญิงสาวจะพากันไปแห่พระเวสส์เข้าเมือง รวมทั้งไปเก็บดอกไม้มาบูชาพระเวสส์ด้วย การไปแห่พระเวสส์นี้ถ้าบ้านใดมีรูปพระเวสส์เป็นแผ่นผ้าก็ให้จัดเอาไปด้วย มีการสมมติให้คนแต่งตัวเป็นพระเวสส์นั่งบนแท่นตกแต่งสวยงามแต่ก่อนใช้คานหามแต่ปัจจุบันในชุมชนจะใช้การนั่งบนรถยนต์แทน แล้วก็จะมีการแห่เข้าเมือง พอถึงศาลาโรงธรรมก็แห่รอบศาลาโรงธรรมสามรอบ แล้วเอาดอกไม้ขึ้นไปบูชาพระธรรม ส่วนผ้าพระเวสส์ที่เอาไปด้วยนั้นเมื่อแห่รอบศาลาโรงธรรมแล้วก็เอารูปพระเวสส์ซึ่งไว้ตามเสาของศาลาโรงธรรมนั้นในวันรวมหรือมือโฮมบุญแหวสตอนกลางคืนจะมีการทำวัตรเย็นด้วย ในวันเทศน์พระเวสส์ ตอนเช้าเวลาตีสี่ชาวบ้านจะแห่ข้าวพันก้อน ข้าวพันก้อนนี้เป็นข้าวเหนียวก้อนเล็กๆ นับรวมกันได้พันก้อนเอาไม้มาเสียบเป็นก้อนๆ แห่รอบศาลาโรงธรรมสามรอบ แล้วเอาข้าวพันก้อนนี้ไปบูชาพระธรรมเสร็จแล้วก็ลงมือเทศน์สังกาส ผู้เป็นหัวหน้าจะอาราธนาเทศน์มหาชาติต่อไป

การเทศน์มหาชาตินั้นจะเทศน์ต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบหนังสือที่จะเทศน์ก็แบ่งเป็นกัณฑ์ๆ พระผู้มาเทศน์จะมาจากคนละวัด การเทศน์มหาชาตินี้ถ้าเป็นหนังสือยาว หรือเรียกกันว่าพระเวสส์เครือ ต้องใช้เวลานาน บางที่เริ่มตั้งแต่ตีสี่ จนถึงสี่ทุ่มเศษก็มี เทศน์ติดต่อกันไปจนจบ เพราะ

ต้องการจะเทศน์ให้จบในวันเดียวให้เป็นไปตามที่พระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์สั่งมา กับพระมาลัยเถระนั้น

พระภิกษุที่เทศน์แต่ละกัณฑ์นั้น จะมีเจ้าภาพถวายจตุปัจจัยประจำแต่ละกัณฑ์ แต่จะมีกัณฑ์อีกประเภทหนึ่งที่บรรดาหนุ่มสาวแห่เข้ามายังวัดโดยไม่เจาะจงว่าจะถวายกัณฑ์ใด หากแต่เข้ามาถึงวัดในขณะใด พระภิกษุรูปใดกำลังเทศน์อยู่ก็จะถวายรูปนั้น กัณฑ์ที่แห่เข้ามาเรียกว่ากัณฑ์หลอน การแห่กัณฑ์หลอนนี้บางทีมีเสียงอึกทึกคึกโครม แต่ชาวบ้านจะไม่ถือสาหาความ ถือว่าเป็นการทำบุญ

เดือนห้า (เดือนเมษายน) พอถึงเดือนห้าคนในชุมชนที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นจะกลับบ้านเป็นการรวมญาติพี่น้องแล้วร่วมทำบุญในช่วงสงกรานต์ เดือนนี้อากาศร้อนชาวบ้านจะทำบุญสงวน้ำ คือ มีการสงวน้ำพระพุทธรูป สงวน้ำพระสงฆ์ สงวน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ สงวน้ำหรือสงวน้ำกระดุก ทำบุญทอดบั้งสุกุลให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

การสงวน้ำพระพุทธรูป เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 พระสงฆ์จะเอาพระพุทธรูปมาขัดสีทำความสะอาด พอเวลาประมาณบ่ายสามโมงพระสงฆ์จะตักลงโฮมให้ญาติโยมเอาน้ำอบน้ำหอม ซึ่งบางคนจะนำน้ำว่านหอม น้ำมัน มาทำน้ำหอมเอง แล้วนำมารวมกันที่ศาลาโรงธรรมผู้เฒ่าผู้แก่จะพาไหว้พระและทำพิธีสูขวัญพระพุทธรูป สูขวัญเสร็จแล้วจะเอาน้ำอบน้ำหอมสงวน้ำพระพุทธรูป สถานที่สงวน้ำจะทำไว้บนศาลา ที่ฐานพระจะมีถาดรองน้ำอบน้ำหอม เด็กๆ และคนเฒ่าคนแก่จะนิยมรองเอาน้ำสงวน้ำพระประพรมที่หัว และนำไปใส่ขันหรือแก้วไปรดบ้านเรือนหรือรดหัววัวควาย โดยถือว่าจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข และเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจ

นอกจากการสงวน้ำพระพุทธรูปแล้วก็มีการสงวน้ำพระสงฆ์ที่เป็นที่นับถือในวัดด้วยโดยจะนิมนต์ให้พระสงฆ์นั่งบนเก้าอี้หรือรับน้ำสงวน้ำ ซึ่งถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ก็จะเป็นการสงวน้ำมือหรือเท้า

มีการสงวน้ำผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ โดยมีการนำน้ำอบน้ำหอม หรือในสมัยปัจจุบันจะนิยมเอาแป้งสาลี หรือสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไปให้ด้วยเช่น เสื้อผ้าแพร ซึ่งลูกหลานจะไปสงวน้ำและขอพรจากผู้ใหญ่ ในสมัยก่อนจะนิยมตักน้ำไปใส่โถงใส่ตุ่มไว้ให้ผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ได้อาบแต่ปัจจุบันน้ำประปามีใช้สะดวกสบายสิ่งทีนำไปให้จึงปรับเปลี่ยนไปด้วย แต่ก็ยังเป็นที่ยึดทำกันในชุมชน

นอกจากการสงวน้ำผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ที่ยังมีชีวิตอยู่ในชุมชนยังมีการสงวน้ำหรือนำกระดูกญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ที่อยู่ในโกศสำหรับผู้ที่ยังไม่บรรจุลงธาตุ มาทำการสงวน้ำโดยนำน้ำอบน้ำหอมและน้ำสะอาดไปล้างไปสงวน้ำหรือกระดูก โดยจะทำการเป็นเครื่องญาติ ในบริเวณวัดญาติพี่น้องจะนั่งเป็นกลุ่มตามธาตุของญาติพี่น้องตนแล้วจะมีผู้นำพากล่าวบูชาแล้วจึงทำการสงวน้ำหรือกระดูก ส่วนบั้งสุกุลก็จะนำไปถวายพระภิกษุบนศาลาวัด

ในช่วงวันสงกรานต์ คือวันที่ 13-15 เดือนเมษายนชาวบ้าน ทั้งเด็ก ๆ และหนุ่มสาวจะเล่นสาดน้ำกันในหมู่บ้าน ปัจจุบันนี้เนื่องจากการคมนาคมสะดวก คนหนุ่มสาวในชุมชนจึงนิยมที่จะนั่งรถไปเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ที่จัดงานส่วนมากจะเป็นในตัวเมือง เช่นในอำเภอริมซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน คนจึงนิยมที่จะไปเที่ยวกันมากเพราะมีการจัดงานในช่วงสงกรานต์ทุกปี

เดือนหก (เดือนพฤษภาคม) เดือนนี้ฝนเริ่มตก ชาวบ้านจะเตรียมทำไร่ทำนา หากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านเชื่อว่าพระยาแถนไม่บันดาลให้ฝนตกมายังโลก จึงต้องแต่งเครื่องบูชาพระยาแถน คือ “บั้งไฟ” ไปบูชาพระยาแถนซึ่งเป็นผู้ขอการบูชาด้วยไฟ เพื่อให้ท่านบันดาลให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์ จึงเรียกบุญเดือนนี้ว่าบุญบั้งไฟ การทำบุญบั้งไฟนี้แต่ก่อนในชุมชนจะทำทุกปี แต่ในปัจจุบันจะทำเว้นปี บางช่วงก็เว้นสามสี่ปีค่อยทำครั้งหนึ่ง เพราะต้องใช้งบประมาณในการทำบั้งไฟ และช่างที่ทำบั้งไฟเริ่มน้อยลง และเคยมีเหตุการณ์ที่บั้งไฟแตกแล้วคนได้รับอันตรายจึงทำบุญบั้งไฟไม่สม่ำเสมอเหมือนแต่ก่อน แต่เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยวังและชุมชนบ้านต้นโพธิ์เป็นชุมชนเก่าแก่และเป็นหมู่บ้านตำบลอีกทั้งมีช่างที่ชำนาญด้านการทำบั้งไฟอยู่ในชุมชนจึงยังคงมีประเพณีนี้อยู่

ในปีที่มีการทำบุญบั้งไฟ เมื่อมีการตกลงที่จะทำบั้งไฟกันแล้ว ผู้เป็นช่างบั้งไฟ จะไปหาไม้ไผ่มาทำบั้ง ปัจจุบันบางคนจะใช้ท่อพีวีซีแทน เอาซี่เจีย (ดินประสิว) มาคั่วผสมกับถ่านไม้ทำให้เหล็กเรียกว่า “หม้อ” แล้วเอาหม้อใส่กระบอกไม้ไผ่หรือท่อพีวีซี ตาผสมกับมาด (กำมะถัน) ตาให้แน่นเต็มบั้งแล้วเจาะรู เสริมแล้วเอาไม้ไผ่มาทำหางให้น้ำหนักความยาวสมดุลกับบั้งไฟ จากนั้นก็นำมา “เอ้” (ประดับตกแต่ง) ให้สวยงาม

การทำบุญจะทำในวัน “โฮม” (รวม) พระสงฆ์จากวัดต่างๆ ที่นิมนต์ไว้จะมารวมกันที่ปะรำพิธีในวัด ญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่จะทำบุญเลี้ยงพระเช้าและถวายเพล พอถึงตอนบ่ายทางวัดจะตีกลองโฮมให้ประชาชนนำบั้งไฟมารวมกันที่วัด แล้วจัดให้มีการแห่บั้งไฟ มีขบวนแห่ขบวนเซ็งบั้งไฟ มีการเล่นตลก การแห่บั้งไฟจะมีการเซ็ง คำเซ็งจะเป็นประเภทสุภาพสันติ คำสอน การทำมาหากิน เซ็งตลกหยาบโลน แต่ชาวบ้านจะไม่ถือสาอีก การจุดบั้งไฟบางปีจะมีการแข่งขันกัน ส่วนมากจะไปทำกันในที่โล่งหรือทุ่งนาที่มีโคลนตมหรือหนองน้ำ ถ้าบั้งไฟของใครแพ้หรือจุดไม่ขึ้น จะมีการแก่งกันอย่างสนุกสนาน เช่น การหามกันลงโคลนตม ชาวบ้านจะได้รับความสนุกสนาน ถือเป็นการสังสรรค์ร่วมสนุกด้วยกันก่อนที่จะเริ่มทำงานในฤดูกาลใหม่ที่กำลังจะมาถึง

ในเดือนนั้นนอกจากชาวบ้านจะทำบุญบั้งไฟในบางปีแล้ว ในทุกๆ ปีชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญวันวิสาขบูชาคือ มีการไปทำบุญตักบาตรที่วัดในวันเพ็ญเดือนหก และในตอนกลางคืนก็มีการฟังเทศน์และเวียนเทียนรอบพระอุโบสถด้วย

ในช่วงเดือนหก ซึ่งเป็นเดือนที่ชาวบ้านเตรียมที่จะลงทำการเพาะปลูกตามฤดูกาลในชุมชนบ้านห้วยวังและชุมชนบ้านต้นโพธิ์จะมีประเพณีที่คนในชุมชนร่วมกันจัดขึ้นทุกปี ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สำคัญและจัดอย่างยิ่งใหญ่ โดยมีหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล และส่วนของข้าราชการทั้งในระดับกิ่งอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลมาร่วมจัดด้วย ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สร้างชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ในชุมชน คือ

ประเพณีการสงฆ์ห้วยวัง จะถือเอาวันที่ 20 เมษายนของทุกปี เป็นวันสงฆ์ ห้วยวังหรือ กุดฮ้าง จะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ตั้งหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร หมู่บ้านที่อยู่ในละแวกนั้น และส่วนของทางราชการจากกิ่งอำเภอห้วยวัง องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยวังจะมาร่วมประเพณีด้วย กิจกรรมที่ทำในการสงฆ์ คือ การขนทราย และก่อเจดีย์ทรายรอบกุ้ง และนำน้ำสะอาดไปล้างทำความสะอาดกุ้ง บัดกวาดบริเวณรอบๆ กุ้ง แล้วนำน้ำอบ น้ำหอมไปสงฆ์ และในวันนั้นจะมีการละเล่นต่างๆ อย่างสนุกสนาน แต่ปัจจุบันการละเล่นเริ่มหายไป มีการเล่นการพนันมากขึ้น เช่นการเล่นไพ่ ไฮโล การที่จัดให้มีประเพณีการสงฆ์ขึ้นทุกปี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการบูชากุ้งที่อยู่คู่บ้านคู่เมือง ให้ช่วยปกป้องรักษาให้คนในชุมชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข อีกทั้งเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน

ประเพณีการแห่พระต้นโพธิ์ การแห่พระจะจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี โดยชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนบ้านต้นโพธิ์และหมู่บ้านที่อยู่ละแวกนั้นทุกหมู่บ้านจะนำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หรือพระประธานประจำแต่ละวัดในหมู่บ้านมาร่วมแห่รอบตำบล เมื่อสามสี่ปีที่แล้วยังใช้เกวียนในการแห่ โดยใช้คนลากแท่นวัว ควาย แต่ปัจจุบันใช้รถยนต์เพราะมีการแห่ระยะทางไกลกว่าแต่ก่อน คือจากเดิมจะทำเฉพาะคนที่อยู่ในชุมชนบ้านต้นโพธิ์ แต่ต่อมาหมู่บ้านใกล้เคียงมีความสนใจอยากมาร่วมด้วยและทางกิ่งอำเภอห้วยวังและองค์การบริหารส่วนตำบลก็ให้การสนับสนุนให้เป็นประเพณี

ประจำตำบล จึงเป็นการแห่รอบตำบลต้นโพธิ์ โดยแห่ไปแต่ละหมู่บ้าน แล้วก็หยุดให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านได้นำน้ำอบ น้ำหอมมาสงฆ์พระพุทธรูปในปีใดที่มีผู้อุปสมบทในช่วงที่ทำการแห่พระก็จะทำการแห่มาคร่อมไปกับขบวนแห่พระด้วย ในขณะที่แห่ไปตามหมู่บ้านต่างๆ จะมีการบริจาคตามศรัทธา ซึ่งเงินที่ได้จากการบริจาคก็จะจัดให้วัดต่างๆ ในชุมชนเพื่อซ่อมบำรุงวัดต่อไป ชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่าการแห่พระเป็นการสร้างความสงบร่มเย็นในชุมชน อีกทั้งจะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล ได้ทำไร่ทำนา และพืชพรรณต่างๆ จะอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชน

เดือนเจ็ด (เดือนมิถุนายน) ในเดือนเจ็ด ชาวบ้านจะเตรียมตัวที่จะลงทำไร่ทำนาแต่ก่อนที่จะลงทำการเกษตรนั้นต้องมีการเลี้ยงผีปู่ตา ก่อน ในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านในชุมชนมีป่าดอนปู่ตา

ซึ่งเป็นป่าของสวนกลางไม่มีใครเป็นกรรมสิทธิ์ เป็นป่าของชาวบ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลรักษา และจะไม่ตัดไม้ทำลายป่าในเขตของดอนปู่ตา และถ้าชาวบ้านจำเป็นต้องใช้สอยก็ต้องขออนุญาตปู่ตาก่อน หากไม่ขออนุญาตชาวบ้านเชื่อว่าถ้าใครไปตัดไม้จะทำให้เกิดเจ็บป่วย ซึ่งในหมู่บ้านจะมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับปู่ตา ซึ่งชาวบ้านจะเคารพนับถือและมอบธุระให้เฒ่าจ้ำเป็นผู้ติดต่อกับปู่ตา ชาวบ้านจะบนบานสานกล่าวอะไรต้องทำผ่านเฒ่าจ้ำ การเลี้ยงปู่ตาจะทำทุกๆ ปี คือ ลูกหลานในบ้านจะปลุกผามหรือปะรำขึ้นบนบริเวณตบ (ศาล) ปู่ตา ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำอาหาร ซึ่งนิยมนำเต่ามาเลี้ยงด้วยแล้วให้ชาวบ้านนำไปถวายขนาดพอประมาณถนนเผาไฟ แล้วนำไปรวมกัน และทำพิธีแย่งไก่ต่าปู่ด้วยหลังเสร็จจากการเลี้ยงปู่ตาแล้วก็จะมีการเลี้ยงกันตามประเพณี ถ้ามีการเลี้ยงปู่ตาแล้วถือว่าชาวบ้านสามารถลงทำอะไรทำนา เพาะปลูกได้ แต่ในบางปีฝนตกเร็วยังไม่ได้เลี้ยงปู่ตา ชาวบ้านที่ต้องการลงทำการเพาะปลูกก่อนก็ต้องนำขันดอกไม้ธูปเทียนไปขออนุญาตปู่ตาก่อนโดยขอผ่านจ้ำบ้าน

นอกจากการเลี้ยงผีปู่ตาแล้ว ในเดือนนี้ชาวบ้านจะทำบุญเบิกบ้าน โดยชาวบ้านจะมาทำบุญร่วมกันที่ศาลหลักบ้าน ซึ่งจะอยู่กลางหมู่บ้าน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็น ผูกสายสิญจน์รอบหมู่บ้านและบริเวณปะรำพิธี รุ่งเช้าทำบุญใส่บาตร และทำกระทงกาบกล้วยภายในมีข้าวดำข้าวแดง คือใช้ข้าวเหนียวหนึ่งสูกย้อมสีดำโดยใช้เฒ่าจากเตาพื้น หม้อหนึ่งข้าว หรือถ่านย้อมส่วนข้าวแดงใช้สีจากปูนผสมขมิ้น ข้าวสาร พริกเม็ด เกลือ ธูป เทียน หมากพลู บุหรี่ เงิน ด้ายสายสิญจน์ แล้วนำไปรวมกันที่ศาลหลักกลางบ้าน มีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์แล้วประพรมน้ำมนต์ร่วมกัน พอเสร็จพิธีแล้วผู้เฒ่าผู้แก่จะนำไปไว้ตามหลักบ้านทั้งสี่ทิศเพื่อเป็นการบอกกล่าวแก่เจ้าผู้ปกปักรักษาบ้านเมืองให้บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข เป็นการทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ มเหศักดิ์หลักเมือง เลี้ยงผีบ้าน ผีเมือง ผีตาแฮก เพื่อขำระล้างความชั่ว เสนียดจัญไร เหตุเพทภัยต่างๆ หรือสิ่งที่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง จึงทำบุญเบิกบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล

แก่บ้านเมือง ในสมัยก่อนผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนแล้วว่าต้องกางป่าตามรั้วตามทางรอบๆ หมู่บ้านให้สะอาดสำหรับให้เจ้าผู้ปกปักรักษาบ้านเมืองเดินเที่ยวได้สะดวก แต่ปัจจุบันนี้บ้านเมืองสะอาดมีถนนหนทางสะดวกสบายไม่มีป่ารกเหมือนแต่ก่อนจึงไม่มีการกางทางรอบหมู่บ้านดังแต่ก่อน

เดือนแปด (เดือนกรกฎาคม) เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือนแปด พระสงฆ์จะเตรียมตัวเข้าพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันกับส่วนราชการที่อยู่ในชุมชน เช่น โรงเรียน สถานือนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล แห่ต้นเทียนที่แกะสลักสวยงามไปถวายแด่พระสงฆ์ที่วัด

พิธีกรรมในเทศกาลเข้าพรรษา ตอนเข้าญาติโยมจะนำอาหารมาถวายพระภิกษุสงฆ์ ตอนบ่ายนำดอกไม้ ธูปเทียนพรรษา สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝนมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม วันรุ่งขึ้นคือวัน

แรมหนึ่งค่ำในตอนปลายญาติโยมจะมาร่วมกันที่ศาลาโรงธรรม จัดดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าจีวร ถวาย แต่พระสงฆ์ พระสงฆ์รับแล้วจะอนุโมทนา แล้วทำพิธีเข้าพรรษา ด้วยคำอธิษฐานเข้าพรรษา เรียกว่า ปวารณาเข้าพรรษา

ในช่วงเข้าพรรษาในทุกวันคือผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านในชุมชน และเด็กหนุ่มสาว ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้หญิง มาร่วมกันจำศีล คือถือศีลแปดที่วัดหนึ่งวันหนึ่งคืน ซึ่งในชุมชนบ้านห้วยวังจะมีเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่สนใจไปร่วมจำศีลกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่วัดในชุมชนด้วยทุกปี

เดือนเก้า (เดือนสิงหาคม) ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญอุทิศถึงผู้ตาย โดยกำหนดเอาวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันทำพิธี ชาวบ้านจะจัดหาอาหารคาวหวาน จัดออกเป็นสี่ส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับตนเอง ส่วนหนึ่งแจกญาติพี่น้อง ส่วนหนึ่งทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย ส่วนหนึ่งถวายทานแด่ภิกษุสามเณร

สำหรับส่วนที่ทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายจะทำเป็นห่อๆ มีห่อคาวหนึ่งห่อ ห่อหวานหนึ่งห่อซึ่งห่อหวานนั้นชาวบ้านจะทำข้าวต้มมัดคลุกน้ำตาลและมะพร้าว ห่อหมากพลู บุหรี่หนึ่งห่อทั้งสามห่อนี้มัดติดกันเป็นห่อใหญ่ แล้วนำห่อใหญ่ไปแขวนไว้ตามต้นไม้ หรือวางไว้ตามพื้นดิน การที่เอววางไว้บนดินจึงมีชื่อว่าข้าวประดับดินส่วนที่นำไปถวายพระภิกษุสามเณรนั้นส่วนหนึ่งใส่บาตร ส่วนหนึ่งถวายเป็นภัตตาหาร จะถวายตอนจันหันเช้าหรือเพลก็ได้ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจะอนุโมทนาให้ญาติโยมกรวดน้ำ แม่ส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ตายไป เมื่อทำบุญที่วัดแล้วก็จัดข้าวปลาอาหารไปฝังให้แก่ดิน โดยจะนิยมนำไปฝังและวางไว้ในที่ร่นาโดยเชื่อว่าเป็นการทำทานให้กับผีไร้ผีนาให้ดูแลพืชพรรณที่เพาะปลูกให้เจริญงอกงามด้วย

เดือนสิบ (เดือนกันยายน) การทำบุญในเดือนนี้ชาวบ้านจะทำทุกปี ถือเป็นบุญที่สำคัญมากเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายซึ่งคล้ายกับบุญข้าวประดับดินเรียกบุญนี้ว่าบุญข้าวสากหรือบุญสากกัณฑ์ จะต่างกันก็ตรงที่มีการไปมาหาสู่กันระหว่างญาติพี่น้อง คือจะนำข้าวปลาอาหาร พืชพรรณธัญญาหารที่มีในท้องถิ่นไปแบ่งปันกัน เช่น ข้าวสาร มันเทศ ถั่วลิสง งา หมาก พลู กล้วย

อ้อย ใบตอง มะพร้าว ฝรั่ง ฯลฯ ญาติพี่น้องที่ไปมีภูมิลำเนาที่อื่นก็จะนำสิ่งของมาแบ่งปันถือเป็น การกลับมาเยี่ยมยามถามข่าวสร้างความปรองดองในหมู่เครือญาติ โดยส่วนมากจะยึดการกลับไปหาญาติพี่น้องที่มีอาวุโสกว่าเพื่อเป็นการแบ่งปันข้าวปลาอาหารในการที่จะนำไปอุทิศให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับ พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะจัดภัตตาหารคาวหวานมารวมกันที่วัด แล้วชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากหรือห่อข้าวใหญ่ไปถวายพระสงฆ์ พ่อทนายจะเขียนชื่อพระทุกรูปที่มีในวัด รวมทั้งพระประธาน แล้วให้ญาติโยมจับสลากเลือก ใครจับถูกภิกษุสามเณรรูปใดก็นำไปถวายรูปนั้น เมื่อท่านฉันเสร็จแล้วก็อนุโมทนา ญาติโยมก็หยาดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษญาติ

พี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วนห่อข้าวน้อยจะนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ ตามเสา หรือเจดีย์ แล้วตีกลองตีโป่ง บอกสัญญาณให้ญาติพี่น้อง รุกขเทวดา และเปรตมารับเอาข้าวห่อนั้นด้วยถือว่าเป็นการส่งเปรตและผู้ล่วงลับที่ออกมาเที่ยวในเดือนเก่าให้กลับไปสูแดนของตนในเดือนสิบ และมี การนำห่อข้าวสากไปวางไว้ตามหัวไร่ปลายนาด้วยเพื่อเป็นการอุทิศให้กับผีภูมิที่นาผู้รักษาข้าวในนาซึ่งในเดือนนี้ข้าวในนาก็กำลังแตกกองออกมา

เดือนสิบเอ็ด (เดือนพฤศจิกายน) ทำบุญออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวาน ในชุมชนส่วนมากมักจะทำขนมจีนน้ำยา และทำข้าวต้มมัดขนมเทียนเพื่อไปทำบุญที่วัด ตกเย็นชาวบ้านเอาดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระและถวายผ้าบังสุกุล มีการได้ประทีบ คือพระสงฆ์และฆราวาสจะจัดทำเรือไฟขึ้นภายในวัดตรงหน้าโบสถ์ การทำเรือไฟจะใช้เสาไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย โบรมะพร้าว ฟืนปูด้วยกาบกล้วย มีหัวมีหางคล้ายเรือไฟ ซึ่งจะนำพระพุทธรูป ตะเกียงและเทียนเล่มใหญ่จุดไว้ก่อน ในตอนกลางคืนชาวบ้านจะนำ ดอกไม้ ธูปเทียนไปบูชา ซึ่งถือว่าเป็นการบูชาคุณพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งจะทำกัน 3 วัน คือ วันขึ้น 14 , 15 ค่ำและ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 วันขึ้น 14 ค่ำ เรียกว่าวันได้น้ำมัน วันขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่าวันได้น้ำมันใหญ่ วันแรม 1 ค่ำ เรียกว่าวันได้น้ำมันล้างประทีบ บางปีในคืนที่มีการได้ประทีบจะมีการละเล่นพื้นบ้านด้วยเช่น การพูดผญา การสอย การวิ่งกระสอบ การแข่งลูกมะพร้าว การป็นเสาน้ำมัน การแข่งโคมไฟลอดห่วง มีการเล่นจุดประทีบ และดอกไม้ไฟด้วย ในวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ชาวบ้านจะมาร่วมกันตักบาตรเทโวที่วัดซึ่งยึดถือปฏิบัติทุกปี ชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะมาร่วมกันทำบุญกันมากในวันนี้ผู้คนจึงแน่นเต็มลานวัด

เดือนสิบสอง (เดือนพฤศจิกายน) ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญกฐิน หรือบางปีจะมีบางครัวเรือนหรือมีผู้ต้องการทำเป็นการส่วนตัวโดยไม่รวมกับผู้อื่นก็ได้ แต่ก่อนจะมีการทำบุญกฐินแทบทุกปี แต่ปัจจุบันนี้จะทำกฐินรวมทั้งหมู่บ้านเป็นบางปีโดยจะทำในปีที่ข้าวปลา อาหารอุดมสมบูรณ์ และในบางปีจะมีลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นต้องการจะทำบุญก็รวมตัวกันตั้งองค์กฐินแล้วนำมาทอดที่วัดในชุมชน ซึ่งชาวบ้านก็จะเตรียมการต้อนรับกฐินที่ลูกหลานนำมาเพื่อนำไปทอดถวายที่วัด

การที่ญาติโยมที่ศรัทธาจะนำผ้ากฐินไปถวายนั้น ถ้าพระสงฆ์ไม่ครบห้ารูปจะถวายไม่ได้ และถ้าพระสงฆ์ครบห้ารูปแต่มีผู้ไปถวายก่อนแล้วจะถวายอีกไม่ได้ เพราะแต่ละวัดในปีหนึ่งพระพุทธรูปให้ถวายกฐินได้ครั้งเดียว ผู้ที่ศรัทธาถ้าปรารถนาจะถวายกฐินแก่วัดใดต้องมีการปักสลากจองไว้ก่อน และบอกชื่อและวันเวลาไว้ด้วย พระสงฆ์จะได้ไม่รับกฐินซ้ำซ้อน

พอถึงวันเพ็ญชาวบ้านจะทำการลอยกระทง ซึ่งส่วนมากจะทำจากใบตอง แล้วนำไปลอยที่สระ หนองน้ำ หรือลำห้วยใกล้หมู่บ้าน ชาวในนาตั้งท้องและเปลี่ยนเป็นเมล็ดข้าวแล้ว ก่อนจะสุก

เต็มที่ชาวบ้านก็จะเก็บมาทำข้าวเฒ่า ซึ่งการทำข้าวเฒ่า นั้นจะนำข้าวที่มีเมล็ดเต็มแล้วแต่ยังมีสีเขียว อยู่ โดยนำมาซูดเอาเมล็ด แล้วนำไปคั่วในหม้อดินให้สุก แล้วนำไปตำด้วยครกกระเดื่อง แล้วนำ กระดังมาผัดแยกแกลบออกจากเมล็ด ตำจนกว่าแกลบจะออกจากเมล็ดข้าวหมด แล้วนำข้าวเฒ่า ไปถวายพระและเอาไว้กิน จึงเรียกพิธีช่วงนี้อีกชื่อหนึ่งว่าบุญข้าวเฒ่า

ตารางที่ 4 ปฏิทินประเพณีประจำท้องถิ่น

เดือน	ประเพณี
เดือนอ้าย (เดือนธันวาคม)	บุญเข้ากรรม
เดือนยี่ (มกราคม)	บุญคุณลาน บุญกุ่มข้าวใหญ่
เดือนสาม (กุมภาพันธ์)	บุญข้าวจี ข้าวเชือบ บุญวันมาฆบูชา
เดือนสี่ (มีนาคม)	บุญเวส
เดือนห้า (เมษายน)	สงกรานต์
เดือนหก (พฤษภาคม)	บุญบั้งไฟ บุญวันวิสาขบูชา บุญสงฆ์ (ห้วยรัง) บุญแห่พระ(ตันโพธิ์)
เดือนเจ็ด (มิถุนายน)	บุญเบิกบ้าน เลี้ยงผัดอนุ่นตา
เดือนแปด (กรกฎาคม)	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า (สิงหาคม)	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ (กันยายน)	บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม)	บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน)	บุญกฐิน บุญข้าวเฒ่า ลอยกระทง

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อทางศาสนา

เนื่องจากในชุมชนประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ผู้ที่เป็นผู้สืบทอดด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อทางศาสนา จึงมีพระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระเจ้าอาวาสในชุมชนเป็นผู้นำสำคัญ โดยมีพ่อพรหมณ์ จำบ้าน มีผู้เฒ่าผู้แก่ หรือพ่อทಾಯก แม่ทายิกา ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ประสานระหว่างพระและผู้นำชุมชน แล้วผู้นำในชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านจะจัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งผู้ที่มาร่วมประชุมวางแผนก็จะเป็นผู้อาวุโสในชุมชนเป็นแกนนำในการวางแผนและเป็นทีปรึกษาให้กับคนรุ่นหลังที่จะเป็นผู้ร่วมกันจัดงาน

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ภาษา (สุภาษิต คำพังเพย ปริศนาคำทาย)

คนในชุมชนใช้ภาษาถิ่นอีสานในการติดต่อสื่อสาร สุภาษิต คำพังเพย จึงเป็นภาษาถิ่นอีสานด้วย โดยจะเป็นรูปแบบของคำเปรียบเทียบ คำอุปมาอุปมัย ต่างๆ เช่น ฝนฟ้า คำสอย คำทาย

ฝนฟ้า เป็น คติสอนใจให้ผู้คนนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ฝนฟ้าที่เป็นคำสอน เป็นคำเตือนสติในเรื่องต่างๆ เช่น ปรัชญาคำสอน ความรักการเกี่ยวพาราตี การศึกษา การเมืองการปกครอง ศาสนาศิลลธรรม ความทุกข์ยาก การต่อสู้ดิ้นรน การพูดฝนฟ้าจะกล่าวเป็นภาษาถิ่นอีสาน

ตัวอย่างคำฝนฟ้าด้านการศึกษา “*เขาเป็นศิษย์ควรอยู่ บูชาครูผู้สอนสั่ง เฝ้าตามคำบอกไว้ศิษย์ได้สูงเฮือง*”

ตัวอย่างคำฝนฟ้าด้านการเมืองการปกครอง “*ครั้นเจ้าได้ชี้ช้าง กังฮ่มเป็นพระยา อย่าได้ล้มคนทุกข์ ผู้ชี้ควายคอนกล้า ครั้นเจ้าได้ชี้ช้าง กังฮ่มล้ปทน อย่าได้ล้มคนจน ผู้นำดินช้าง*”

ตัวอย่างคำฝนฟ้าที่เป็นคำสอน เป็นคำเตือนสติ “*เกลี้ยงแต่นอก ทางในเป็นหมากเตื่อหวานนอกเนื้อ ในส้มจ้งหมากนาว*” “*ขันตีตั้ง สัจจหมั่นเที่ยง อย่าได้คิดเบี่ยงเลี้ยว ลวงล่อหลอกไม*”

ตัวอย่างคำฝนฟ้าเกี่ยวกับศาสนาสิลลธรรม “*อักษาศิลเอาไว้ ภาวันนาเฮ็ดใจเที่ยง สลิ่งเดียวกะบ่ได้ซื้อ เสียเงินซ้าจ้งแม่นบุญ สมณะวิปัสสนาพร้อม เป็นการไกลกิเลส ละให้หลุดลุดให้เกลี้ยง ผลได้แม่นนิพพาน*”

การพูดฝนฟ้าปัจจุบันนี้มีการพูดในเวลาที่มีการจัดงานบุญต่างๆ โดยผู้ที่นำคำฝนฟ้ามากล่าวส่วนมากจะเป็นโฆษกผู้ทีกล่าวต้อนรับแขกเหลื่อที่มาในงานบุญนั้น โดยจะกล่าวในช่วงทีมีคนมาทำบุญเพื่อเป็นการเตือนใจ เตือนสติ เช่น ในงานบวช ก็จักกล่าวถึงการบวชแทนคุณพ่อแม่ การทำบุญรักษาศีล ในงานศพก็จักกล่าวเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของสังขาร หรือจะมีการพูดในช่วงทีมีเป็นการทำบุญที่วัดแล้วมีการขอบริจาคสิ่งของหรือจตุปัจจัย โดยจะเน้นในเรื่องผลของการทำบุญบริจาคทาน ส่วนฝนฟ้าทีเป็นเรื่องความรัก การเกี่ยวพาราตีก็เริ่มหายไป

คำสอย เป็นคำทีชาวบ้านอีสานนิยมพูดเสริมหรือสอดแทรกในการเล่นหมอลำ เป็นบทร้อยกรองปากเปล่าสั้นๆ ทีมีผู้ร้องสอดแทรกจังหวะหมอลำเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นการกล่าวเสริมเพื่อหยอกล้อหมอลำ และผู้ฟัง การสอยอาจจะพูดโดยผู้ฟัง หรือบางงานจะมีการจ้ง คนสอยไว้เพื่อทำหน้าที่สอยโดยเฉพาะ การสอยจะมีการโต้ตอบกัน ซึ่งถ้อยคำทีสอยส่วนมากจะเป็นคำ

หยาบและเน้นเรื่องเพศ และมีบางบทที่เป็นกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นคติเตือนใจ การสอยนั้นผู้สอยและผู้ฟังจะไม่ถือโทษโกรธกันเพราะถือว่าเป็นประเพณีเพื่อความสนุกสนาน

คำทายหรือปริศนาคำทาย เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน ซึ่งปัจจุบันในชุมชนยังมีการเล่นกันในครัวเรือน และเด็กๆ จะชอบนำมาเล่นในกลุ่มเพื่อนหรือรุ่นพี่เล่นกับรุ่นน้อง โดยคำทายจะเป็นคำที่สืบทอดต่อกันมา

ตัวอย่างคำทาย “ห้อยอยู่หลัก ตักกะเต็ม บัดักกะเต็ม แม่นอีหยัง” (มะพร้าว) “น้อยๆ นุ่งขึ้นขาว พอสาวนุ่งขึ้นเขียว เฒ่าแก่มานุ่งขึ้นแดง แม่นอีหยัง” (พริก) “เฒ่าสองเฒ่าบังเล็บเห็นกัน แม่นอีหยัง” (หู) “ต้นท้อชา ไบวาเดียว แม่นอีหยัง” (กล้วย)

วรรณกรรม (นิทานพื้นบ้าน ประวัติท้องถิ่น)

ในชุมชนมีเรื่องราวที่เล่าสืบทอดกันมา ทั้งที่เป็นเรื่องราวในท้องถิ่นเองและนิทานพื้นบ้านที่เป็นเรื่องราวในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่นิยมเล่าให้ลูกหลานฟัง จนเป็นเรื่องที่คุ้นเคยกัน มีทั้งที่เป็นเรื่องของตำนาน ประวัติท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน และวรรณกรรมอื่นๆ ดังนี้

ตำนาน ตำนานที่เล่าขานกันในชุมชน ได้แก่ ตำนานการก่อตั้งจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน ตำนานบ้านห้วยวัง ตำนานบ้านต้นโพธิ์ ตำนานภูห้วยวัง ตำนานลำห้วย ตำนานฮีต 12 คอง 14 ตำนานเรื่องข้าว

นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ที่นิยมเล่าในท้องถิ่นจะเป็นนิทานพื้นบ้านอีสานทั่วไป ได้แก่ เชียงเมียง หลวงพ่อข้าวแห้ง หลวงพ่อชีโก๊โป๊ หลวงพ่อยากกินน้องวัว ท้าวผาแดงนางไอ่ นางผมหอม ชูลูนางอ้ว ผีกองก้อย ท้าวกำพร้าวีน้อย ย่ากินปลิง ผีตาแฮก นกมีหูหนูมีปีกท้าวกำกาดำ ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ท้าวหุดสามเปา ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห แม่โสฬส นางหมาขาว จำปาสีต้น นางแดงอ่อน

เพลงกล่อมเด็ก เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ร้องให้เด็กนอนหลับ เป็นการส่งเสียงให้ลูกทราบว่ามีผู้ใหญ่อยู่เป็นเพื่อนขณะนอนหลับ ไม่ได้อยู่ลำพังคนเดียว เด็กจะได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ทำให้เกิดความอบอุ่นแก่เด็ก เนื้อร้องที่กล่าวถึงส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพ่อแม่ที่ต้องออกไปทำไร่ทำนา หาอาหารมาเลี้ยงดูครอบครัว ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กที่นิยมร้องในชุมชน เช่น “ไอ้ไอ้ นอนสาหล้าหลับตา แม่สิกล่อม แม่ไปไฮ่ สิก็ไซ่มาหา แม่ไปนาสิก็ปลามาป้อนแม่เลี้ยง ม่อนในป่าสวนม่อน นอนสาแม่เด้อ หลับตาสาแม่เด้อ”

สรวัญญะ สรวัญญะเป็นบทสวด ที่มีทำนองไพเราะ มีทั้งสาระและบันเทิง สรวัญญะกำเนิดมาจากการสวดมนต์ที่ต้องใช้ทำนองซึ่งจะมีลักษณะเป็นฉันทหรือกาพย์ เนื้อหาการร้องสรวัญญะ ส่วนมากจะเน้นเรื่องศาสนา เช่น เรื่องปาปบุญคุณโทษ เรื่องนิทานชาดก นิทานสอนใจ

มีการแต่งกลอนเน้นทางศิลปะวัฒนธรรม การร้องสรภัญญะจะมีโครงสร้างการร้องคือเริ่มจาก กลอนบุษาดอกไม้ จนถึงกลอนลา โดยกลอนต่างๆ ที่นำมาร้องเช่น กลอนไหว้ครูบาอาจารย์ กลอนเดินทาง กลอนให้รักชาติ กลอนพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ กลอนสังฆารไม่เที่ยง กลอนนรกสวรรค์ กลอนคุณบิดามารดา กลอนลาและอวยพร การร้องสรภัญญะในชุมชนจะสวดกันในวันอุโบสถศีล และในช่วงเข้าพรรษาในบางปีจะมีการนำมาสวดประชันกัน โดยจะแข่งขันกันที่วัด ผู้ร้องส่วนมากจะเป็นผู้หญิง โดยมีพระภิกษุและผู้ที่เคยร้องมาแล้วเป็นผู้ฝึกให้

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดด้านภาษาและวรรณกรรม

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดด้านภาษาและวรรณกรรมส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการพูด เช่น โฆษก หมอตำ ผู้ที่เคยเป็นหมอลำมาก่อน ผู้ที่เคยบวชเรียนพระสงฆ์ในชุมชน และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

ด้านศิลปกรรม(จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม) และโบราณคดี (โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชุมชนโบราณ)

ด้านศิลปกรรมและโบราณคดี ในชุมชนจะอยู่ที่วัดเป็นส่วนใหญ่ เช่น ประตูโขงเข้าวัดจะมีการก่อสร้างแกะสลัก วาดภาพลวดลายสวยงาม ด้านช่างประตูโขงวัดบ้านห้วยวังมีรูปปั้นยักษ์ขนาดใหญ่ 2 ตน ทั้งวัดกลางห้วยวัง และวัดต้นโพธิ์ จะมีพระอุโบสถที่วิจิตรสวยงาม ในวัดยังมีพระพุทธรูปโบราณจำนวนมากทั้งที่แกะสลักด้วยไม้ ปูน และทองสัมฤทธิ์ และทางวัดยังมีการอนุรักษ์ของพื้นบ้านต่างๆ ที่กำลังจะสูญหายไป เช่น เกวียนโบราณ ครกกระเดื่อง กี๋ทอผ้าแบบโบราณ เย็นหมาก

ส่วนในศูนย์ทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านจะมีการออกแบบลายผ้าทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมมีการมัดหมี่ และทอผ้าฝ้ายลวดลายต่างๆ เช่นลายต้นสน ลายสร้อยดอกหมาก ลายนาคน้ำ ลายน้ำไหล ลายดองเต่า ฯลฯ

การเก็บขิด คือการทำลายหมอนลายขิด ซึ่งจะนิยมทำไว้ใช้สอยในครัวเรือน และการทำในโอกาสที่ลูกหลานจะบวช เพื่อใส่บูชาในกองบวช ลายที่นิยมทำในชุมชนคือ ขิดช้าง ขิดม้า ขิดนาค ขิดดอกสร้อย ขิดดอกพิกุล ขิดลิง ขิดคชสีห์ ขิดดองเต่า และขิดดาว ฯลฯ

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมและโบราณคดี

บุคคลผู้สืบทอดด้านด้านศิลปกรรมและโบราณคดี ส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีฝีมือในด้านการช่าง เช่นช่างพื้นบ้านที่มีความสามารถด้านการก่อสร้างวัด สร้างบ้านเรือน ในด้านศิลปะเกี่ยว

กับการออกแบบลวดลายผ้าไหมและผ้าฝ้าย ส่วนมากจะเป็นกลุ่มแม่บ้านที่ทำการทอผ้า ส่วนพระสงฆ์ในชุมชนจะเป็นผู้ส่งเสริมในการอนุรักษ์ศิลปะและโบราณคดีต่างๆและพระบางรูปก็มีฝีมือด้านช่างด้วย

ด้านการละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ

การละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้านที่ยังเล่นกันในชุมชนได้แก่ เล่นเสือกินวัว เล่นสิงธง เล่นเสือกินห้วย เล่นม้าหลังโปก เล่นวงกระสอบ เล่นแย่งมะพร้าว เล่นซ่อนหา เล่นจ้ำจี้ เล่นต่อไก่ เล่นตีจับ เล่นหมากเก็บ เล่นหมอนซ่อน เล่นว่าว เล่นบั้งโผะ เล่นบั้งเดียก เล่นปุตากินไก่ เล่นซาโลก ถอก เล่นเดินกะลา เล่นจิ้มขี้ช้าง เล่นชายของ เล่นหื่น เล่นหมักจ๊อก เล่นกั้งล้อ จ้ำมูมี (จ้ำจี้) โอน โล่นซา (โล้ชิงช้า) เล่นบักอี่ (ตีจับ) เล่นไตซื่อ (เตย) เล่นหัวกา เล่นหัวลิง

ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านที่ยังคงมีในชุมชน ได้แก่ วงกลองยาว แคน ซอ พิณ ซลู่ โดยเฉพาะวงกลองยาว ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมตัวกันตั้งเป็นวงกลองยาวของชุมชน โดยบริการให้ความบันเทิงในงานต่างๆ ของชุมชนเช่น งานบวช งานบุญกฐิน งานบุญผ้าป่า ส่วนการเล่นอื่นๆ เช่น พิณ ซอ ซลู่ จะเล่นเพื่อความสนุกสนานเป็นการส่วนบุคคลสำหรับผู้ที่มีเครื่องดนตรีและเล่นเป็น ส่วนการเป่าแคน จะมีการเล่นในการแสดงหมอลำซึ่งจะแสดงในช่วงที่มีงานเทศกาลต่างๆ ที่ชาวบ้านจ้างหมอลำมาแสดงในชุมชน

เพลงพื้นเมือง เพลงพื้นบ้านที่ยังมีในชุมชน ได้แก่ ลำกลอน ลำเซ็ง ลำหมู่ ลำเพลิน

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการละเล่นดนตรีส่วนมากจะเป็นศิลปินได้แก่ หมอลำ หมอแคน และผู้ที่สนใจเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ส่วนด้านการละเล่นประชาชนในชุมชนจะเล่นในงานเทศกาลต่างๆ เช่น บุญออกพรรษา เด็กในชุมชนจะเลียนแบบการละเล่นต่างๆ สืบต่อกันมา ทำให้การละเล่นพื้นบ้านยังคงมีอยู่ และมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยด้วย

ด้านชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

อาชีพ

เกษตรกรรม

ในชุมชนจะทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยส่วนมากจะทำการปลูกข้าวนาปี และปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง หม่อน มันแกวตะเภา ข้าวโพด ส่วนไม้ยืนต้นที่ปลูกจะเป็นไม้

ยุคาลิปต์ส แต่ช่วงสองสามปีที่ผ่านมาไม่ยุคาลิปต์สราคาตกต่ำ จึงมีการรื้อชุด เพื่อทำไร่อ้อยมากขึ้น เกษตรกรในชุมชนให้ความสนใจในการปลูกอ้อยมากขึ้นเพราะให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่ามันสำปะหลัง อีกทั้งมีพ่อค้าตั้งลานรับซื้ออ้อยในชุมชน ทำให้ประชาชนสามารถขนส่งขายเองได้สะดวก โดยบางคนใช้รถไถเดินตามพ่วงบรรทุกมาขายเองที่ลาน ทำให้การปลูกอ้อยได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ การปลูกมันสำปะหลังจึงลดลง ส่วนการปลูกมันแกวตะเภา ข้าวโพด แดงโม จะนิยมปลูกเพื่อขายตามรายทางในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม เพราะช่วงนี้จะตรงกับเทศกาลปีใหม่มคนจะเดินทางไปมาเยอะจึงตั้งขายตามไหล่ทาง บางครัวเรือนจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้ใช้ ได้แก่ ช่า ตะไคร้ ชะพลู ผักชีฝรั่ง ต้นหอม กุยช่าย แมงลัก กระเพรา มะกรูด มะนาว ซึ่งในช่วงฤดูหนาวจะปลูกกันมาก คือปลูกตามบริเวณบ้านโดยใช้ไม้ไผ่หรือ เชือกถักเป็นตาข่ายล้อม ส่วนผลไม้ที่นิยมปลูกใน ชุมชน ได้แก่ มะม่วง ขนุน กัลย และน้อยหน่า

ในช่วงสองปีหลัง คือตั้งแต่ปี พ.ศ 2543 เป็นต้นมา มีการเพาะเห็ดขึ้นในชุมชน โดยจะทำโรงเพาะในบริเวณบ้านสำหรับผู้ที่มีพื้นที่มาก และบางคนก็ทำที่ไร่ ที่นา ของตนเองโดยเห็ดที่เพาะได้แก่ เห็ดนางลม เห็ดนางฟ้า เห็ดขอน เห็ดฟาง ซึ่งจะส่งขายทั้งในและนอกชุมชน

การประมง

ในชุมชนอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลในการทำการเกษตร อีกทั้งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทฤษฎีใหม่ของในหลวง ชาวบ้านจึงนิยมขุดบ่อเพื่อเก็บกักน้ำไว้ที่นา จึงมีการเลี้ยงปลาน้ำจืดต่างๆ ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ปลาหมอ โดยการเลี้ยงจะมุ่งเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน และถ้ามีจำนวนมากก็ขายให้กับคนในชุมชน มีน้อยรายที่จะทำเป็นกิจการใหญ่โตเพื่อขาย เพราะระบบน้ำในพื้นที่ยังขาดแคลนอยู่

การเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา ทำไร่ สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ วัวควาย สุกร เป็ด ไก่ ซึ่งเป็นการเลี้ยงไว้ใช้งาน บริโภค และจำหน่าย ในด้านการเลี้ยงควายไว้ใช้งานจะใช้น้อยกว่าแต่ก่อน เพราะแทบทุกครัวเรือนจะมีรถไถเดินตาม การใช้แรงงานควายจึงน้อยลง จะใช้ควายไถในกรณีจำเป็น เช่นการไถพรวนดินมันสำปะหลัง หรืออ้อยในช่วงที่มีต้นโต จนไม่สามารถใช้รถไถเดินตามไถได้ การเลี้ยงควายในชุมชนจึงลดลงเรื่อยๆ

หัตถกรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้านที่ชุมชนยังให้ความสำคัญและทำอยู่ ได้แก่

1. การทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ ในชุมชนมีช่างพื้นบ้านทำการจักสานเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ โดยส่วนมากจะเน้นการทำเพื่อใช้สอยในครัวเรือน และจะทำให้คนในชุมชนที่มาสั่งทำเท่านั้น จะไม่ทำเพื่อจำหน่าย เพราะส่วนมากจะทำเฉพาะช่วงที่ว่างจากการทำไร่นา เครื่องจักสานที่นิยมทำได้แก่ กระติบข้าวเหนียว ตะกร้า กระด้ง จ่อ กระจาด กระชัง ช้อง และไซ

2. การทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย ในชุมชนนิยมปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยจะทำในช่วงที่ว่างจากการทำไร่นา ซึ่งแต่ก่อนจะทอเพื่อใช้สอยในครัวเรือน แต่ในช่วงหลังมีการสนับสนุนจากพัฒนากรอำเภอ และในปี พ.ศ. 2542 มีคณะรัฐมนตรีนำโดย ร้อยตำรวจเอก ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ออกเยี่ยมเยือนและสนับสนุนให้หมู่บ้านในกิ่งอำเภอห้วยวังปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เนื่องจากในชุมชนมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ดีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงให้ความสนใจที่จะพัฒนาด้านการทอผ้า กลุ่มแม่บ้านจึงร่วมกันจัดตั้งศูนย์ทอผ้าขึ้นในบริเวณวัด ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าอาวาส เป็นอย่างดี จึงมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้ามากขึ้น โดยมีทางราชการในส่วนของกิ่งอำเภอ ส่งเสริมในการหาตลาดให้ และจัดวางจำหน่ายที่ศูนย์ของชุมชนเอง

ผ้าไหมในชุมชนมีความประณีตสวยงาม โดยเฉพาะผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากของกลุ่มแม่บ้านบ้านห้วยวัง ในปี พ.ศ. 2544 จึงได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการจัดงานกาชาดระดับจังหวัดให้เป็นลายผ้าไหมประจำจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมในชุมชน จึงได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายทั้งในและนอกชุมชน

ในส่วนของ การทอผ้าฝ้ายชุมชนเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น โดยช่วงหลังได้ทำควบคู่กับการทอผ้าไหม แต่จะใช้เส้นฝ้ายสำเร็จจากที่อื่นมาทอ โดยจัดการย้อมและออกแบบลายเอง ซึ่งจะทอเป็นผ้าสำหรับตัดชุด ผ้าแพรคลุมโต๊ะ ผ้าพันคอ และมีการแปรรูปเป็นเครื่องใช้ต่าง ได้แก่ ย่าม กระเป๋า ที่ใส่กระดาษชำระ และตัดเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปวางจำหน่ายในศูนย์ด้วย

3. การทอเสื่อกก การทอเสื่อกกจะมุ่งทำเพื่อใช้สอยในครัวเรือน โดยจะใช้ต้นกกที่เกิดตามไร่นามาจักเป็นเส้นเล็กๆ ตากแดดให้แห้งถ้าใครชอบให้มีสีสวยงามก็ย้อมสี แล้วนำมาทอเก็บไว้สำหรับปูนั่ง ปูนอน หรือไว้รองสำหรับเวลารับประทานอาหารในครัวเรือน

อุตสาหกรรม

ในชุมชนจะมีโรงสีข้าวขนาดเล็กบริการสีข้าวสำหรับบริโภคให้กับคนในชุมชน แต่ละหมู่บ้านมีโรงสีประมาณ 2 แห่งโดยเจ้าของโรงสีจะมาบริการรับข้าวเปลือกจากครัวเรือนที่ต้องการจะสีข้าวโดยเจ้าของข้าวจะกรอกข้าวใส่กระสอบปุ๋ยไว้ประมาณครึ่งละสองถุง พอเจ้าของโรงสีมารับข้าวไปสีแล้วก็จะนำมาส่งให้ที่บ้าน โดยจะคิดค่าบริการโดยการแบ่งเอาข้าวที่นำไปสี ในส่วนของ

ข้าวเปลือกหรือข้าวสารเป็นค่าตอบแทน และบางที่เจ้าของโรงสีจะบอกว่าสีข้าวฟรี แต่จะอาศัยเอาข้าวปลายและรำในการสีข้าวไปเลี้ยงสุกร และเปิดไก่ เพราะเจ้าของโรงสีส่วนมากจะเลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่และสุกรด้วย

งานอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว คนในชุมชนก็ประกอบอาชีพทางพานิชยกรรม อาชีพบริการ และรับราชการ แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดของชุมชนยังขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมโดยเฉพาะข้าว อ้อย และมันสำปะหลัง ถือเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน

อาหารและยา

ด้านการประกอบอาหาร ในชุมชนมีการทำอาหารสำเร็จรูปขายให้กับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ได้แก่ การทำขนมนางเล็ก ขนมกะหรี่ปั๊บ ก๋วยเตี๋ยว และมีการแปรรูปอาหารจากเนื้อวัวหรือเนื้อสุกร ได้แก่ ไส้กรอก แหนม โดยชาวบ้านจะรวมกลุ่มทำขายให้กับสหกรณ์หมู่บ้านและร้านค้าในชุมชน

ส่วนในด้านยาสมุนไพร หรือยากกลางบ้าน ในชุมชนจะมีผู้รู้ด้านยาสมุนไพร คอยให้คำปรึกษากับคนในชุมชนเกี่ยวกับโรคต่างๆ เช่น โรคกระเพาะอาหาร โรคไต โรคนิ้ว โรคปวดหลัง ปวดเอว และมีผู้รู้เรื่องการนวดแผนโบราณ ซึ่งจะบริการจับเส้น บีบนวดให้กับผู้ที่มีปัญหาเรื่องเส้นเอ็นต่างๆ ในชุมชนใกล้เคียงมีสถานที่อบสมุนไพรในวัด คนในชุมชนจึงไปใช้บริการเป็นบางครั้งคราว

ในส่วนของยาสมุนไพรที่มีชื่อเสียงและคนในชุมชนนิยมไปใช้บริการ คือ วัดบ้านนาเหล็ก ซึ่งมีหลวงปู่สินเป็นผู้ปรุงยา โดยส่วนมากเป็นยาต้มที่ทำจากพืชสมุนไพรในท้องถิ่น ซึ่งท่านจะให้บริการโดยไม่คิดค่ารักษา แล้วแต่ว่าใครจะบริจาคเท่าใด โดยมีกล่องบริจาคตั้งไว้ให้คนบริจาคตามศรัทธา คนในชุมชนที่ไปน้มน้ำมนต์หรืออาบน้ำมนต์กับท่านจึงได้ปรึกษาทั้งปัญหาด้านความเจ็บป่วยด้านร่างกายและปัญหาความยุ่งยากในชีวิตด้วย โดยเฉพาะในหน้าเทศกาลต่างๆ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ คนจะมาทำบุญและอาบน้ำมนต์ที่วัดมากเป็นพิเศษ

งานประเพณี

ในชุมชนจะประเพณีงานใบตองในช่วงที่มีการบายศรีสู่ขวัญ เช่น งานแต่งงาน งานบวช หรือการสู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญรับตำแหน่งใหม่ หรือการสู่ขวัญในวันสำเร็จการศึกษา ซึ่งชาวบ้านจะมาร่วมกันทำที่บ้านเจ้าภาพที่จัดงาน หรือทำที่วัดหรือศาลากลางของหมู่บ้าน ในกรณีที่เป็นการของส่วนรวม และในวันลอยกระทง ชาวบ้านส่วนมากจะประดิษฐ์กระทงกันเอง โดยใช้ดอกไม้และ

ใบตองที่มีในชุมชน และมีการส่งเสริมการประดิษฐ์ดอกไม้จากเศษวัสดุในชุมชนด้วย เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว หรือผักไหม

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

บุคคลในชุมชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ ส่วนมากจะเป็นบุคคลทั่วไปที่ประกอบอาชีพด้านต่างๆ ในชุมชนเช่น ผู้นำด้านการเกษตร กลุ่มแม่บ้านที่ทำงานด้านหัตถกรรม พระสงฆ์ผู้รู้ด้านสมุนไพร และหมอพื้นบ้าน

วิถีชีวิตและการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลในชุมชนบ้านห้วยวังและชุมชนบ้านต้นโพธิ์

สุขภาพอนามัย

ด้านอาหารและโภชนาการ

ในชุมชนจะบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก เด็กจะรับประทานอาหารสำหรับเดียวกับผู้ใหญ่ซึ่งส่วนมากมีรสเผ็ด และมีบางครอบครัวที่แยกปรุงสำหรับเด็ก คือใส่พริกน้อยลง เครื่องปรุงที่ใช้ในการปรุง คือเกลือ น้ำปลา ปลาร้า ผงชูรส อาหารที่นิยมรับประทาน เช่น ลาบ ปลาบ่น ส้มตำ แกงอ่อม ปลาแห้ง ต้มยำ ลวกผักจิ้มน้ำพริก ในฤดูฝนชุมชนจะมีพืชพรรณและอาหารอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะรับประทานอาหารที่มีในฤดูกาล เช่น หน่อไม้ ปลา กบ เขียด กุ้ง ปู หอย และผักต่างๆ อาหารที่เด็กนำมารับประทานที่โรงเรียนส่วนมากจะเป็นอาหารแห้ง เช่น ปลาปิ้ง เนื้อทอด ไข่เจียว ไข่ต้ม มากกว่าที่จะเป็นอาหารมีน้ำเพราะถือว่าสะดวกในการที่จะให้เด็กนำมาทานที่โรงเรียน

อาหารกลางวันทางโรงเรียนจัดให้เด็กได้รับประทานร่วมกัน อาหารที่ทำ ได้แก่ แกงอ่อม แกงจืด ผัดเปรี้ยวหวาน ต้มยำ แกงเนื้อ และมีบางมื้อที่จัดเป็นอาหารจานเดียว เช่น ขนมจีนน้ำยา ข้าวต้ม ก๋วยจั๊บ ก๋วยเตี๋ยว เด็กส่วนมากจะได้เงินมาโรงเรียนทุกวัน วันละประมาณ 2-5 บาท และจะซื้ออาหารต่างๆ ที่ร้านสหกรณ์โรงเรียน และร้านค้าที่มีแม่ค้ามาขาย สิ่งที่เด็กมักซื้อรับประทาน ได้แก่ ส้มตำ ก๋วยเตี๋ยว ลูกชิ้นทอด และขนมต่างๆ เช่น ขนมเยลลี่ เจลลี่ ป๊อปปี้ น้ำหวาน และขนมกรอบบรรจุถุง

ด้านการป้องกันและการรักษาพยาบาล

เด็กได้รับการชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง เพื่อเฝ้าระวังทางโภชนาการ และได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก โปลิโอ ตามเกณฑ์ 100% ซึ่งการตรวจสุขภาพจะประสานงานกันระหว่างโรงเรียน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน และสถานีอนามัย เด็กในชุมชนมักจะมีเจ็บป่วย

ด้วยโรคติดต่อต่างๆ ได้แก่ โรคหัด โรคไขเลือดออก ซึ่งมักจะเป็นในช่วงฤดูฝน และในปี พ.ศ. 2544 พบว่าเด็กป่วยเป็นโรคตาแดงมากกว่าทุกปี และจากการที่เด็กชอบรับประทานขนมหวานและไม่ค่อยแปรงฟันหลังอาหารจึงพบว่าเด็กเป็นโรคฟันผุกันมาก

เมื่อมีการเจ็บป่วยจะเข้ารับการรักษาเบื้องต้นที่สถานีนอนามัยของชุมชนและโรงพยาบาลประจำอำเภอ และเนื่องจากกิ่งอำเภอห้วยวังเป็นกิ่งใหม่ยังไม่มีโรงพยาบาลจึงใช้ โรงพยาบาลใกล้เคียง ในชุมชนมีการรณรงค์ต่อต้านโรคต่างๆ เป็นประจำเช่น โรคไขเลือดออก โรคเยื่อหุ้ม และโรคเอดส์

ด้านการดูแลที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม

ในชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร ถูกสุขลักษณะ และถือเป็นชุมชนหลักในการพัฒนาด้านต่างๆ คือมีสถานที่ราชการอยู่ในชุมชน เช่นสถานีนอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีตำรวจชุมชน การดูแลรักษาความสะอาดในหมู่บ้านจึงได้รับการส่งเสริมและรณรงค์จากทางราชการ อีกทั้งประชาชนในชุมชนมีเวลาว่างจากการทำการเกษตรมากขึ้นเพราะมีเครื่องทุ่นแรงและนิยมจ้างแรงงานในการทำการเกษตร จึงทำให้มีเวลาจัดการดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือนและเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ มากขึ้น ส่วนเรื่องการทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มชาวบ้านส่วนมากยังซักผ้าด้วยมือ และในชุมชนมีระบบน้ำใช้ก็มีความสะดวกสบาย เครื่องนุ่งห่มจึงได้รับการดูแลรักษาความสะอาดดีพอสมควร

การรักษาความสะอาดของร่างกาย

เด็กในชุมชนส่วนมากตอนเช้าจะแปรงฟัน แต่งตัวเอง โดยมีพ่อแม่และผู้ปกครองคอยชี้แนะ เด็กส่วนมากจะอาบน้ำครั้งเดียว คือตอนเย็นและมักจะไม่แปรงฟันหลังอาหารหรือแปรงน้อยมาก เพราะหลังจากรับประทานอาหารแล้วเด็กมักจะดูโทรทัศน์หรือบางคนก็นอนหลับไปก่อน ส่วนเวลามาโรงเรียนบ้านต้นโพธิ์ครูไม่ได้เอาใจใส่เรื่องการแปรงฟันเท่าที่ควรจึงปรากฏ ว่าเด็กไม่ค่อยแปรงฟันหลังอาหารกลางวันโรงเรียน ส่วนโรงเรียนบ้านห้วยวังครูจะดูแลเอาใจใส่เรื่องการแปรงฟันหลังอาหารกลางวันเป็นอย่างดี ล้างหน้าปะแป้งก่อนนอน พ่อเด็กตื่นนอนก็ให้ล้างหน้าก่อนจึงตีมนม ส่วนการตรวจความสะอาดของร่างกายครูจะตรวจความสะอาดเล็บมือ เล็บเท้า ผมหู ฟัน จมูก ตา โดยมีการตรวจทุกสัปดาห์ แล้วแนะนำให้เด็กไปทำความสะอาดโดยให้พ่อแม่ช่วยดูแลจัดการแล้วครูคอยติดตามผล ซึ่งส่วนมากหลังจากที่ครูบอกพ่อแม่ก็จัดการดูแลทำความสะอาดให้ดี แต่มีเด็กบางส่วนที่พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ค่อยเอาใจใส่และไม่มีเวลาดูแลลูกเด็กจะมีร่างกายมอมแมม ซึ่งครูจะดูแลตัดเล็บและให้ทำความสะอาดในเวลาเด็กมาโรงเรียน

ด้านการพักผ่อนนอนหลับ

เด็กส่วนมากจะเข้านอนในเวลาประมาณ สองทุ่มโดยเด็กส่วนมากจะนอนกับพ่อแม่ และเนื่องจากเกือบทุกครอบครัวในชุมชนมีโทรทัศน์ พ่อแม่มักจะดูโทรทัศน์เด็กบางส่วนจึงติดโทรทัศน์ และนอนดึก คือประมาณสามทุ่มครึ่ง ถึงสี่ทุ่ม และเด็กส่วนมากจะตื่นเวลาประมาณหกโมงครึ่ง สำหรับการนอนกลางวัน ในวันที่ไปโรงเรียนเด็กจะได้นอนกลางวันตั้งแต่เวลาเที่ยงครึ่งจนถึงบ่ายสองโมงครึ่ง ส่วนเวลาที่เด็กอยู่บ้านเด็กจะไม่ค่อยนอนกลางวัน เพราะจะเล่นกับเพื่อนๆ และพี่ๆ ในชุมชนและดูโทรทัศน์

ด้านการออกกำลังกาย

เวลาที่เด็กอยู่บ้านการออกกำลังกายจะเป็นการเล่น คือเด็กจะเล่นกับเพื่อนและพี่ๆ ที่อยู่ละแวกบ้านเดียวกันเช่น เล่นกระโดดยาง เล่นซ่อนหา เล่นหมากเก็บ เล่นขายของ เล่นบทบาทสมมติ การถีบจักรยานไปรอบๆ ชุมชน และมีเด็กบางคนช่วยทำงานบ้านเล็กๆ น้อย ๆ เช่น กวาดบ้าน ล้างชาม เลี้ยงน้อง ขณะที่เด็กอยู่ที่บ้านจึงเป็นการเล่นและการทำงานมากกว่าที่จะเป็นการออกกำลังกายโดยตรง ส่วนในเวลาเด็กไปโรงเรียนเด็กจะได้ออกกำลังกายทุกเช้า คือ ครูจะพาเด็กออกกำลังกายก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมวงกลม เช่น การทำท่าทางตามจินตนาการประกอบเพลง การทำกิจกรรมเข้าจังหวะ การกายบริหาร และให้เด็กเล่นสนามและบางวันครูจะให้เด็กเล่นที่สนามของโรงเรียนเช่น การวิ่งแข่ง การเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น เสือกินวัว ลิงชิงบอล โยนบอล

การละเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจ

การเล่นของเล่นจากสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ

เนื่องจากเป็นชุมชนเกษตรกรที่ยังมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เด็กในชุมชนยังได้เล่นในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ในช่วงเวลาที่ทำกิจกรรมกับพ่อแม่ เช่นการทำนาทำไร่ หรือการเล่นอยู่กับพ่อแม่ในช่วงที่พ่อแม่ทำกิจกรรมต่างๆ ในเวลาที่ว่างจากการทำไร่นา เช่นการทอผ้า ทอเสื่อ การปลูกผัก การเก็บหม่อน เลี้ยงไหม

ในด้านวัสดุธรรมชาติที่เด็กนำมาเล่น ได้แก่ ดิน หิน ทราย น้ำ โคลน ส่วนต้นไม้ที่เด็กมักนำมาเล่นได้แก่ ก้านกล้วย ใบกล้วย ใบน้อยหน่า ใบมะพร้าว ใบสะเดา เม็ดมะขาม ดอกไม้ ลูกตาล กิ่งไม้ กะลามะพร้าว ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ ต้นหญ้า และเถาวัลย์ ส่วนสัตว์ที่เด็กมักเล่นด้วยคือสัตว์เลี้ยงที่มีในชุมชน ได้แก่ สุนัข แมว เป็ด ไก่ และสัตว์จำพวกแมลงต่างๆ ได้แก่ แมงกวาง แมงกระซอนแมงทับและผีเสื้อ

การเล่นของใช้และวัสดุเหลือใช้

ของใช้ในครัวเรือนที่เด็กมักนำมาเล่นส่วนมากจะเป็นของในครัวเรือนที่ไม่ใช้แล้ว ได้แก่ หม้อ จาน ชาม ครกแตก ช้อน ชัน มีด แกลลอน และเศษวัสดุ ได้แก่ กระจังแป้ง กระจังนม ยางรถยนต์ ล้อรถเข็น ก่องสบู่ ก่องยาสีฟัน ลังกระดาษ ถุงพลาสติก กระดาษ และหลอดกาแฟ ของเล่นที่เด็กสร้างขึ้นเองหรือมีที่โตกว่า หรือผู้ปกครอง ทำให้โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ได้แก่ ม้าก้านกล้วย ปืนก้านกล้วย หนังสือดึก ปัดน้ำข้าว ว่าว ธนู และหมากล้อของเล่นที่ซื้อจากท้องตลาดปัจจุบันนี้เด็กนิยมเล่นของเล่นจากท้องตลาดมากขึ้นเพราะได้เห็นแบบอย่างจากสื่อโฆษณา และเด็กส่วนมากจะมีโอกาสไปในเมืองมากขึ้น อีกทั้ง มีรถมาบริการขายของในชุมชน ผู้ปกครองจึงนิยมซื้อของเล่นพลาสติกที่มีขายในท้องตลาด ได้แก่ ปืน รถตักดิน รถยนต์ รถลาก จักรยาน ลูกโป่ง ตุ๊กตา ตุ๊กตาสัตว์ ลูกแก้ว ลูกข่าง ชุดของเล่นเครื่องครัว แผ่นการ์ตูนปาร์ตี้ตูน นกหวีด หุ่นยนต์ เกมกด ปืนฉีดน้ำ กระปุกออมสิน และลูกบอล

เครื่องดนตรี

ในด้านเครื่องดนตรีสำหรับเด็กจะไม่ค่อยมี เพราะพ่อแม่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญ อีกทั้งในชุมชนไม่ค่อยมีการเล่นดนตรี ส่วนเครื่องดนตรีที่มีในโรงเรียนที่เด็กพอมีโอกาสดูได้เล่นร่วมกับพี่ชั้นประถมบ้าง ได้แก่ กลอง ฉิ่ง

สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

เด็กในชุมชนดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุเทป มากขึ้น และในช่วงเทศกาลต่างๆ มักจะมีหนังกลางแปลงเข้า หมอลำกลอน วงดนตรี เข้ามาจัดแสดงในชุมชนและมีการเปิดเสียงตามสายเพื่อประกาศข่าวสารต่างๆ ให้ชาวบ้านได้ทราบเด็กก็จะได้รับฟังไปด้วย ส่วนสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่นหนังสือ โปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ เด็กส่วนมากจะได้เล่นเมื่อมาโรงเรียนมากกว่าที่บ้าน

การละเล่นทั่วไป

การละเล่นที่นิยมเล่นได้แก่ เสือกินวัว มอญซ่อนผ้า ลิงชิงบอล วิ่งแข่ง วิ่งเปรี๊ยะ เดินกะลา การเล่นเกมของ การกระโดดเชือก การกระโดดข้ามหนังยางที่นำมาถักเปีย การเล่นเกมคำคล้องจอง เช่น จำจี้ และการร้องเพลงทั้งที่ได้เรียนจากโรงเรียนและเพลงที่ได้เรียนรู้จากสื่อต่างๆ และเด็กในชุมชนจะช่วยงานพ่อแม่ผู้ปกครองต่างๆ ไปในชีวิตประจำวัน เช่น การล้างถ้วยชาม การกวาดบ้าน การเลี้ยงน้อง ส่วนงานอื่นที่พ่อแม่ทำ เช่น การเก็บหม่อน เลี้ยงไหม การทอเสื่อ การทำไร่ การดำนา

การเกี่ยวข้าว เด็กจะได้ติดตาม ช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ เพราะพ่อแม่ถือว่าเด็กยังเล็กยังไม่สามารถช่วยงานอะไรได้มาก เด็กจึงเล่นตามไร่ นา สวน ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเล่นกับธรรมชาติ

สภาพการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้สภาพการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านของโรงเรียนทั้งในส่วนภาพรวมทั้งโรงเรียนและในส่วนของระดับอนุบาลในโรงเรียนบ้านห้วยวังและโรงเรียนบ้านต้นโพธิ์ ที่เป็นโรงเรียนกรณีศึกษา ก่อนทดลองใช้โปรแกรมดังนี้

โรงเรียนบ้านห้วยวัง

จากการที่โรงเรียนอยู่ใกล้ชิดชุมชน อีกทั้งผู้บริหาร และครูที่เข้ามารับตำแหน่งในโรงเรียนส่วนมากจะเป็นคนที่มีถิ่นกำเนิดและตั้งรกรากอยู่ในชุมชนบ้านห้วยวังโดยตรง จึงไม่ค่อยมีครูย้ายออก ย้ายเข้าเว้นแต่จะเกษียณอายุราชการ จากการที่ผู้บริหารและครูเป็นคนในชุมชน จึงได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่ครูและผู้บริหารเป็นผู้นำและเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้นำชุมชน เช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน

ในชุมชนชนบท วัดถือว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน วัดบ้านห้วยวังเป็นวัดเก่าแก่ และถือเป็นวัดหลักของคนในกิ่งอำเภอห้วยวัง พระเจ้าอาวาสวัดบ้านห้วยวังเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งในและนอกชุมชน ท่านเป็นพระนักพัฒนาที่คอยให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนทั้งในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน การส่งเสริมอาชีพและด้านการศึกษา ซึ่งนำพาให้ชุมชนพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน ชุมชน และหน่วยงานราชการในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

ในส่วนของบุคลากรในโรงเรียนทั้งหมด 14 คน เป็นคนที่มีถิ่นกำเนิดและอาศัยอยู่ในชุมชน 13 คน ครูส่วนมากเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ยังประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นอาชีพเสริม เพราะครูทุกคนยังมีนาไร่ซึ่งเป็นที่ดินที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ การดำเนินชีวิตการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ของบุคลากรจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีของคนในชุมชน

ในด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางโรงเรียนมีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านดังนี้

โครงการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ทางโรงเรียนมีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนมาโดยตลอดทั้งกิจกรรมด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านและกิจกรรมอื่น เช่น การแห่เทียนพรรษา การทำบุญ

แมวส การแห่บั้งไฟ การต้อนรับขบวนผ้าป่าหรือกฐิน การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและโรคติดต่อต่างๆ เช่นโรคเอดส์ โรคไข้เลือดออก และโรคเฮดส์

การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านด้านอาชีพของคนในชุมชน ทางโรงเรียนมีการให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ โครงการเลี้ยงปลานิล โครงการเลี้ยงปลาตุ๊กในกระชัง โครงการปลูกพืชผักสวนครัว โครงการการเรียนรู้ด้านหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกก การมัดหมี่

การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านด้านศาสนาที่ชุมชนนับถือ ได้แก่ โครงการพัฒนาจิต โครงการส่งเสริมจริยธรรม และในบางปีทางโรงเรียนได้ทำกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะเพื่อพัฒนาจิต ผู้บริหารโรงเรียนมีความสนใจด้านพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมเป็นการส่วนตัวในช่วงวันหยุดอย่างสม่ำเสมอ จึงส่งเสริมให้ครูและนักเรียนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวันอุโบสถศีลที่ตรงกับวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ในช่วงเข้าพรรษาร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งมีครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 บางส่วนได้เข้าร่วมด้วย

งานประเพณีที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นตามโอกาสต่างๆ และให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ได้แก่ งานต้อนรับผ้าป่าการศึกษา การทำบุญตักบาตรที่โรงเรียน การนิมนต์พระในชุมชนมาเทศนาในวันมาฆบูชา วันพ่อ วันแม่ การส่งขวัญนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวันสำเร็จการศึกษา

กิจกรรมในหลักสูตร นั้นมีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในระดับชั้นประถมศึกษาจะไม่ปรากฏชัดเจน เพราะส่วนมากจะเน้นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกลาง และมีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านที่พอปรากฏให้เห็นบ้างในวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยครูจะส่งเสริมด้านหัตถกรรมพื้นบ้านได้แก่การทอเสื่อกก การทอผ้า การมัดหมี่ ส่วนในด้านงานเกษตรจะมุ่งเน้นเรื่องการเลี้ยงปลามากกว่าปลูกพืชผักสวนครัว เพราะโรงเรียนประสบปัญหาน้ำเค็มการทำเกษตรในโรงเรียนจึงไม่ค่อยได้ผลดี

จากการวิเคราะห์การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในภาพรวมของโรงเรียนจะเห็นว่าโรงเรียนบ้านห้วยวังมีความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะบุคลากรเกือบทั้งหมดในโรงเรียนเป็นคนในชุมชนโดยกำเนิดและตั้งรกรากอยู่ในชุมชน ทำให้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นด้านขนบธรรมเนียมประเพณีหรือด้านชีวิตความเป็นอยู่การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในระดับโรงเรียนจะมุ่งเน้นทั้งในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านหัตถกรรม ด้านการเกษตร และด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งทำให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชน แต่การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนมากจะเน้นอย่างชัดเจนในระดับชั้นประถมศึกษาส่วนการวิเคราะห์การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาล ว่าครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการที่จะสร้างสรรค์และปรับกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ดังจะ

เห็นได้จากการที่ครูมุ่งเน้นจัดประสบการณ์ที่มีเนื้อหาตามหน่วยที่กำหนดในหลักสูตรไม่ค่อยมีการนำเรื่องราวในท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ครูยังเน้นให้เด็กทำกิจกรรมในห้องเรียนไม่ค่อยมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในวิถีของชุมชนอย่างชัดเจน ในด้านสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ส่วนมากจะเป็นสิ่งที่ซื้อจากท้องตลาด ซึ่งเป็นสื่อสำเร็จรูป และเป็นสื่อพลาสติก ไม่มีการนำวัสดุในท้องถิ่นมาปรับใช้

โรงเรียนบ้านต้นโพธิ์

โรงเรียนบ้านต้นโพธิ์ถึงแม้จะอยู่ในชุมชน แต่บริเวณรอบๆ โรงเรียนส่วนมากจะเป็นป่าทุ่งนา และมีพื้นที่เพียงด้านเดียวที่ติดกับชุมชน อีกทั้งในชุมชนมีประชากรจำนวนมากและตั้งบ้านเรือนกระจายกันออกไป ถึงแม้ระยะทางจากโรงเรียนกับหมู่บ้านจะไม่ห่างไกลกันมากแต่โดยลักษณะที่ตั้งของโรงเรียนจึงค่อนข้างแยกจากชุมชน ผู้บริหารที่เข้ามาบริหารโรงเรียนส่วนมากจะเป็นคนนอกชุมชน และมีครูส่วนหนึ่งที่เดินทางเที่ยวไปกลับไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนมีบุคลากรเพียง 5 คน ที่เป็นคนในชุมชนโดยกำเนิด และอีก 5 คนได้ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนภายหลังจากการที่ครูส่วนมากไม่ได้เป็นคนในชุมชนโดยกำเนิด การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามวิถีของชุมชนจึงมีเป็นครั้งคราว โดยครูร่วมในงานต่างๆ ที่ได้รับเชิญจากคนในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ผู้ตาย หรือการพาเด็กเข้าร่วมทำบุญกับชุมชนในบางโอกาส ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน และหน่วยงานราชการในชุมชนเป็นไปตามบทบาทหน้าที่มากกว่าความสัมพันธ์กันแบบญาติพี่น้องร่วมชุมชน

ในด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางโรงเรียนมีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านดังนี้

โรงเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในลักษณะของการเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและโรคติดต่อต่างๆ เช่นโรคเอดส์ วัณโรค ไข้เลือดออก และโรคเอดส์ และเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่นเป็นบางโอกาส เช่น การแห่เทียนพรรษา การร่วมบริจาคในงานบุญต่างๆ

การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านด้านอาชีพของคนในชุมชน ทางโรงเรียนมีการให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การทำเกษตรธรรมชาติ

การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านด้านศาสนาที่ชุมชนนับถือ ได้แก่ โครงการสวดมนต์ไหว้พระวันสุดัสสัปดาห์ งานประเพณีที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นตามโอกาสต่างๆ และให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ได้แก่ การทำบุญตักบาตรที่โรงเรียน เนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันเด็ก การทำบุญในวันจบการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

กิจกรรมในหลักสูตร มีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในระดับชั้นประถมศึกษาจะไม่ปรากฏชัดเจน เพราะส่วนมากจะเน้นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกลาง แต่จะมีการปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านที่พอเห็นได้ชัดเจน คือ การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่4-6 คือ ครูจะส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้านเกษตรธรรมชาติ การเลี้ยงไก่ และการทำอาหารพื้นบ้านอีสาน

จากการวิเคราะห์การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในภาพรวมของโรงเรียนจะเห็นว่าโรงเรียนบ้านต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์กับชุมชนโดยเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ทั้งนี้เพราะครูส่วนมากเป็นคนนอกชุมชน และย้ายเข้ามาอยู่ชุมชนในภายหลังมากกว่าครูที่มีถิ่นกำเนิดในชุมชนโดยตรง การเข้าร่วมประเพณีและกิจกรรมในชุมชนจึงเป็นไปตามบทบาทหน้าที่การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในระดับโรงเรียนมีความชัดเจนในด้านเกษตรธรรมชาติ ส่วนการวิเคราะห์การปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านในการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลพบว่าครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการที่จะสร้างสรรค์และปรับกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ดังจะเห็นได้จากการที่ครูมุ่งเน้นจัดประสบการณ์ที่มีเนื้อหาตามหน่วยที่กำหนดในหลักสูตรไม่ค่อยมีการนำเรื่องราวในท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ครูยังให้เด็กทำกิจกรรมในห้องเรียนเป็นส่วนมาก ไม่มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในวิถีของชุมชนอย่างชัดเจน มีเพียงการนำเกมการเล่นบางอย่าง เช่น เสือกินวัว มอญช้อนผ้า ริริข้าวสาร เข้ามาให้เด็กเล่นในช่วงกิจกรรมกลางแจ้ง และมีงานประดิษฐ์เศษวัสดุที่มีในท้องถิ่น ในด้านสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ส่วนมากยังเป็นสิ่งที่ซื้อจากท้องตลาด ซึ่งเป็นสื่อสำเร็จรูป และเป็นสื่อพลาสติก ไม่มี การนำวัสดุในท้องถิ่นมาปรับใช้